

0020 A 231
6

Just:
III. C. 1.

aa INITIA 23
RELIGIONIS CHRISTIANÆ
INTER HVNGAROS
ECCLESÆ ORIENTALI ADSERTA.

DISSERTATIO
HISTORICO - CRITICA

QVAM
A. D. O. M.

AMPLISSIMI PHILOSOPHORVM
ORDINIS VOLVNTATE
AC NVTV

IN REGIA FRIDERICIANA
PRÆSES
GODOFREDVS SCHWARTZ

IGLOVIA - SCEPVSIENSIS HVNGARVS
P. H. M. A. G.

ET
RESPONDENS
ANTONIVS JOHANN
REG. BORVSS.
PHIL. ET THEOL. CVLT.

DEFENDENT

AD D. PR. KAL. MAJI A. S. CIO DCCXLI. H. L. Q. C.

HALAE MAGDEB.
TYPIS IOANNIS GOTHOFREDI MEYHIL.

CAPVT I.
INSTITVTI RATIO.

§. I.

um, de initiis religionis Christianæ inter Hungaros, disserere nobis sit constitutum, testimonia & exempla omnia omittimus, in quibus non obscura quidem sinceri cultus divini vestigia obvium est animadvertere, quæ tamen de Hungaris accipi non possunt, verum ad gentes earum regionum, quas ambitu suo Hungaria olim complectebatur, sunt referenda. Sed nec, quo loco apud *Hunnos* antiquos atque *Avares*, quos majoribus Hungarorum plerique omnes nostratium accensent, res Christiana sita fuit, in præsentem dispiciemus. Id quidem ad liquidum ostenditur, *Hunnos* veteres cœlestis veritatis luce non prorsus orbos, *Avares* largo illius jubare fuisse perfusos (a). Quidquid
A vero

(a) De statu religionis Christianæ in *Pannonia veteri* lucisque, quæ *Hunnis* etiam atque *Avaribus* adfulsit, radiis, videatur MELCHIOR INCHOFER, Soc. Jesu, in *Annalibus ecclesiasticis regni Hungar.* Romæ 1644. in fol. *Tomus secundus*, cujus auctor, ad calcem operis, spem lectoribus fecit, lucem nunquam adspexit: teste Illustri *Gentilottio* bibliothecæ, dum viveret, Augusti Cæsaris præfecto, in literis ad Virum longe Celeberr. *Martinum Schmeizel*, quem honoris gratique animi declarandi causa, nomino; eo enim duce, ad res Hungariæ cognoscendas ac repetendas altius, viam quondam sum ingressus. Ceterum *INCHOFERI Annales*, liber haud facile obuius, sed sua potius mole, quam ab ingenio & rerum pondere, pretiosus. Nam cum ecclesiastica auctor unice tractanda suscepisset, peregrinis rebusque civilibus, fabulis ac putidis conjecturis, se rotum immerisit. Parasitus turpis, eis, inter quos scripsit, usque ad contumeliam nostrorum, serviens. Si majoris auctoritatis censuram requiris, consule, quæso, Perill. Dn. de LVDEVVIG *Nechtsliche Erläuterung der Reichs-Historie*, præfationis pag. LXXX. sq.

vero de utrisque sit, *Hungari* tamen, cum seculo a Christo nato IX. in Europa inclaruissent, ejusque fines funestis passim cladibus perculissent, idola & profanos barbarorum ritus coluerunt, a Christo evangelique Christiani doctrina longe alienissimi. Seculo demum X. atque XI. tota gens, abjecta superstitione, desertisque delubris avitis, ad verum deum conversa inque gremium Christianæ ecclesiæ, divino munere, collecta est. Et de hoc *solemni ac publico Hungarorum ad Christum transitu* agere instituimus: non ut longo ordine enarremus, quæ per vices gesta sunt, donec aspera gens disciplinam Christianam patienter ferret: id maxime operam dabimus, ut genuina ejus initia proferamus, eademque, ecclesiæ orientali adserta, a dubiis & fabulosis narrationibus repurgemus.

CAPVT II.

S. STEPHANVS ET GEYSA
*religionem Christianam inter Hungaros imprimis
 propagant ac stabiliunt.*

§. 2.

S. Stephani
 in religio-
 nem Chri-
 stianam
 apud Hung-
 merita.

Totum illud opus illustre, & vere excellens, *Stephani I. Regis* providentiæ, liberalitati maximisque, post deum, laboribus in acceptis referri solet. Nec nobis Regi optimo gloriam, quam meruit, detrahere est animus. Nihil enim omisit profecto, ut totam, quod in ipso erat, gentem ad Christum traduceret. Nam ut novella religio, felicibus plantata auspiciis, altiores in animis populi radices ageret, nec facile iterum excinderetur, *ædes sacras*, per universos regni fines, excitari iussit, ornamentis eas donavit, singulis presbyteros ab Episcopis dari præcepit (b). Summis ejus meritis adnumerari solet, quod augustiores quasque ecclesiæ, regia munificentia, ipse condidit, opibus & redditibus per-

(b) Legem S. Regis, hanc in rem conditam, videsis *Decretorian* ejus libro II. cap. 34. in *Corpore juris Hungarici*, ad calcem item *Bonsinii*, ex editione Sambuci. Stephani legem instauravit *S. Ladislaus* Rex, *Decretor. lib. I. cap. 7. ll. cc.*

petuis instruxit, atque, ut ordo & disciplina ecclésiastica sarta tecta- que maneret, *decem episcopos*, metropolitanam præterea Strigo- niensem constituit (c). Singulis istis lautos, in ampliffimis dice- cessibus, *proventus*, & exaggeratos *honorum ac dignitatum cumulos*, admensus est. Sic enim, ea ætate, ecclésiæ commodis optime consuli, creditum. Omnes religiosissimi Principis conatus & curas præclaras, pro stabilienda & provehenda re, inter suos, Christiana, non enarrabimus; notiores enim sunt, quam ut ulla commemora- tione indigeant. Tacemus hinc antiquitatis, de sanctitate ejus de- que prodigiis, ad cineres demortui observatis, persuasionem, us- que adeo firmam atque eximiam, ut *sanctorum ordini* eum adscri- beret. Apud posteros vero *Hungarorum Apostolus, vir ac Rex apo- stolicus*, dici meruit.

§. 3. Stephano igitur principem, inter *propagatores* religio- nis Christianæ apud Hungaros, locum ultro deferimus. Sed, ut omnia suas habent causas, prima quædam exordia & succedentia in- crementa, ita explicandum omnino, a quibus initiis tam efficax religionis sanctæ agnitio, ejusque propagandæ studium illud ardens, in Stephano sese exseruit. Nuptias cum *Gisela*, Henrici II. Imp. sorore, tantum valuisse, SIGEBERTVS GEMBLACENSIS, ALB. KRAN- TZIUS & JOH. AVENTINVS persuasum nobis eunt, ut ipse Rex, cui sponsam hac lege & conditione pactus erat Imperator, sacro fontis lavacro succederet, gentemque inde suam, *Giselæ* Reginae instinctu potissimum, Christo adsereret. Juvat audire scriptores, neque enim satis inter se consentiunt. Primum tamen omnium HER- MANNVM CONTRACTVM videamus, ut dilucidius pateat, quo ambitu sententiarum simplicem illius narrationem chronographi succeden- tes, ex suo quisque ingenio, interpolant. HERMANNI, in notis, de Henrico Imp. ista sunt: *Hujus soror Gisela Stephano, Regi Un- gariorum, qui se ad fidem Christi converterat, quasi vere juxta nomen suum*

Verum Ste- phanus per nuptias cum Gisela ad Christum adductus?

A 2

(c) De episcopatum illorum numero nominibusque diligenter dispu- tat SAMVEL TIMON, Soc. Jesu, in *Imag. Hung. nove cap. VIII. pag. 56.* Sed utrum quæstionem expediverit, nescio. Prodiit liber *Cas- sovia*, sub tit. *Imago antiquæ & novæ Hungariæ* a. 1733 & 1734 in 8.

men, Stephano, tanquam obfes & fidei vinculum, nuptum datur; cujus ope & consilio Vgri philosophiam Christianam sectari ceperunt (h).

§. 4. Quibus testimoniis si per omnia stare possemus, de genuinis religionis Christianæ inter Hungaros initiis; haud magnopere laborandum nobis foret. At enim populi Hungarici non postremam partem, quæ mite jugum Christi pertinacius adsperebatur, & capita refractoriorum, si qua restabant, post illas auptias, lenibus juxta ac severioribus mediis, pro more illius ætatis, mitigatos, atque adeo totam gentem colla subdere coactam esse, nullus iverim inficias. Testatur id, præter AVENTINVM, (i) JOHANNES quoque THVROCZIVS, in *Chronicis* suis. (k) Eumque in finem missos a Stephano legatos existimo, ad fœdus cum Henrico paciscendum, cui Gisela nuptiis Imperator robur conciliare voluit firmissimum. Non potuit tam memorabile facinus orbem Germanicum diutius latere, unde, postquam publica fama ad aures hominum delatum esset, enata est opinio, Hungaros nunc demum, una cum Rege, Christianam religionem admisisse. Tanto magis opinio hæc vulgi animos, ac chronographorum, in ergastulis suis bene latentium, annales occupavit, quod, quæ domi apud Hungaros hæctenus acta fuerunt, non omnibus æque innotescere potuerint. Totam namque ex integro gentem tam primæ Christianis sacris initiatam, ipsumque in primis Stephanum nunc admodum, cum sponsam ambiret, sacro fonte ablutum, inque religione Christiana institutum fuisse, scriptoribus, id affirmantibus, probare incubuisset. KRANTZIVM certe & AVENTINVM hæc simplici oratione persequi, haud decuit; propterea, quod diu ante ipsos, contrarium prodidit THVROCZIVS, cujusve *Chronicon* opus, ex priscais Hungarorum annalibus coagmentatum, typis tunc divulgatum exstabat. Illis igitur nude, quidquid col-

Sententia
hujus origo
indigitatur.

Eadem
repudiatur.

A 3

libuit

ceslaum vocabant, Hungari, familiariori nomine, *Ladislauum* dicere maluerunt.

(h) AVENTINVS *Annalium Bojorum lib. V. cap. V. sect. 8.*

(i) IDEM *ibidem* *sectione 9.* Editio, quam sequimur, Lipsiensis novissima est.

(k) THVROCZIVS in *Chronico Hungarorum, parte II. cap. 9. seqq.*

libuit, adferentibus, quidni nobis integrum fuerit uno identidem verbo, quod minus ad palatum est, repudiare? Fortius tamen, in causa tam luculenta tamque certis argumentis innixa, rem nostram agemus, per capita offensuri, non Stephanum per illas deum nuptias mysteriis Christianis fuisse initiatum: sed neque gentem Hungaricam Gisela ope & consilio philosophiam Christianam sectari coepisse: denique Geysam jam, Stephani patrem, Christianam religionem professum fuisse.

*Aventinus
figillatim
notatur.*

§. 5. Id prius sicco pede non transeundum, scriptores allegatos, quo longius ab HERMANNI CONTRACTI ætate recedunt, hoc profusiores verborum, inque expolienda narratione, operosiores esse. Verba illa AVENTINI figillatim, *Gisela, fatale sortita nomen, Stephano, tanquam obses & fidei vinculum, nuptum datur, si cum istis conferantur HERMANNI, quasi vere juxta nomen suum fidei obses in conjugium data*, non erit obscurum, HERMANNI parhippovectum AVENTINVM, sed quem, partim SIGEBERTI aulais, suis partim phaleris, ita ad pompam operuit, ut, cujus sit domini, vix ac ne vix quidem agnoscat. Sensit hoc, pro sua perspicacia amplissimoque rerum usu, Perill. Dn. de LVDEWIG, veneranda canitie, dignitatibus, honoribus summisque in rem tam publicam quam literariam meritis, Vir immortalis, dum, verba AVENTINI adducturus, *Describemus sententiam ejus*, inquit, *a nullo, quantum scimus, scriptore alio proditam* (1) Adfurgimus gravissimo testimonio, sententiamque AVENTINI, demtis HERMANNI & GEMBLACENSIS appendicibus, talem in reliquo esse censemus, quæ a nullo scriptore alio prodita sit. Si enim prodita esset, qui aciem τὸ πᾶσι fallere potuisset? & qui potuit a quoquam altero prodi, cum solum auctorem habeat AVENTINVM? Sed hæc hæcenus.

*Stephanus
ante initas
cum Gisela
nuptias
Christianus.*

§. 6. Stephanum jam, diu ante contractum cum Gisela matrimonium, Christianis sacris fuisse imbutum, evincamus. Eum a S. Adalberto, Episcopo post illa Pragenfi, aqua lustrali tinctum, præter

(1) de LVDEWIG in, *De auspicio Regum; juris gentium*; disserat. pag. 90. sq. Recusa cum alias, tum in *Viri summi Miscellorum T. I. lib. I. opusc. I.*

præter scriptores Hungaricos, Poloni, Bohemi aliique magno consensu perhibent; quorum constans ab omni ævo testimonium uno halitu diffilare, iniquissimum foret. At *S. Adalbertus* a. 997. martyrio in Prussia obiit; Stephanus igitur post hunc annum baptizari haud potuit. Sed nuptias ejus ad a. 1010. SIGEBERTVS ponit; cujus quidem calculus vitio non caret, fateor. Nam Stephanus, a. 969. natus, virilem ætatem justo diutius excessisset, cum animum ad rem uxoriam appelleret. Propius ad rem accedit AVENTINVS, nuptiarum annum scribens 1005. Id longe est certissimum, ante a. 1002. matrimonium Principum non coaluisse. Idem enim omnes perhibent, fratrem Gisela Henricum ea tempestate imperii habenas tenuisse: eas vero a. 1002. adeptus est. Quam ob rem, si post a. 997. Stephanus baptizari non potuit, multo minus post a. 1002. baptizatum, efficitur. Ad summam accedit, quod, seculo XI. incunte, Stephanus Episcopus in Hungariam constituerat, quod certe non fecit, nisi Christianus. Testimonio sit diploma ipsius, Archiabbatiæ S. Martini, in S. monte Pannoniæ, a. 1002. claritum (m), & cujus *inbetslav* infra adstruimus; in quo monasterii illius Abbatem a jurisdictione non dicecesani tantum Episcopi, sed & quorumvis aliorum, eximit, Strigoniensis quoque AEpiscopi Dominici jam meminit. Leges diplomatis literas, & plura Christianæ pietatis indicia, imo Regem Christiano cultui longe addictissimum, reperies. Pergo rogare, quin imo flagitare validius, quo tandem nomine, vel fando, innotuit Rex noster, usque ad eam ætatem, qua, conjugio maturus, Stephanus in baptismate dici cepit. Caute AVENTINVS *Rectorem* tantummodo gentis vocat, SIGEBERTVS *Regem*; quo titulo omnes, ante Stephanum, Hungarorum Principes, AVENTINVS quoque insigniverat. Hic tamen loci caute, inquam, *Rectorem* vocat; si quidem caute is scribere censendus, qui, quod maxime proditum explicatumque oportuit, silentio involvit. Fidens animi hiatum

(m) Exstat ad calcem *Bonsinii*, ex editione *Sambuci*; unde illud in *Annales* suos transtulit *Inchofer*, ad a. 1002. pag. 269. De quo plura disserimus infra, Cap. IV. §. 58.

tum supplevit WOLFG. LAZIVS, Geizam juniorem appellans. Der Kaiser gab Gayſa ihrem König dem Jüngern ſein Schweſter Giſalam, und gab ihr zu Aſcarichum, der auch Anaſtaſius genennet wird *die bekehrten den König, ſamt der ganzen Nation Hungern zum Glauben, und ward Gayſa in der Tauf Stephan genant.* (n). Verum ex ſuo ingenio ſupplementum promit, ſero nimis docere adgreſſus, quod ſextentorum annorum ſcriptores alicujus nominis, ignorabant. MITTO LAZIVM CUM AVENTINO COMMITTERE, quod nunc non agimus.

Gens quoque Hungarica, diu ante illas nuptias Regum, converti cepit.

§. 7. Fallitur AVENTINVS fallitque, quotquot cum eo faciunt, tradens, Giſelæ ope & conſilio Hungaros philoſophiam Chriſtianam ſectari cepiſſe. Multo enim ante illas Regum nuptias, Geysa adhuc, Stephani patris, temporibus, magnus Chriſtianorum Hungarorum numerus fuit, magnusque in dies ad baptiſmum, in iſſis regni ſiſibus, populi concurſus. Cujus rei teſtimonium, omni exceptione majus, edunt literæ, a PILGRINO, Laureaceni Epifcopo, ad *Benedictum VII. P. R.* ſcriptæ. Refert in illis Epifcopus, priorem ſe, a gente Hungarica, multis precibus, invitatum: emiſſos a ſe ſacerdotes ſtatim quinque millia, utriuſque ſexus, eosque ex nobilioribus Hungaris, Chriſto lucratos eſſe: a captivis Chriſtianis liberos, nullo obſtante amplius timore, baptizandos offerri, cum nunquam, niſi furtive, id antea facere potuerint: gratulari illos, tanquam ex peregrinatione in patriam reductos, quod, Chriſtiano more, oratoria ſibi liceat extruere, & linguas, olim ligatas, in laudes ſalvatoris, ſolvere: barbarorum quosdam gentilitate adhuc detineri: ſacerdotibus integrum eſſe, quocumque libet, proficiſci: paganos cum Chriſtianis concordem vivere: denique totam Hungarorum nationem pronam eſſe, ad percipiendam fidem ſanctam. Scripta eſt hæc a *Pilgrino* epiſtola, calculum accuratius ſubducente SAMVELE TIMON (o), anno plus minus 975. Eam cum

(n) WOLFG. LAZIVS in der Chorographiſchen Beſchreibung des Königreichs Hungern cet. apud *Schædelium* in *Diſquiſit. hiſtorico-politica de regno Hungaria* pag. 175. ex edit. Behmb.

(o) TIMON in *Imag. Hung. ant. Lib. III. cap. VII. pag. 393. ſq.*

cum ipse in lucem proferret LAZIVS (p), neque ignoraret AVENTINVS, vide, quantum in animis ipsorum Gisela atque Henrici Imp. gratia potuerit, ut, ad merum diem alucinantes, scriberent, Regem, cum tota gente, illis auctoribus doctrinam Christianam sectari coepisse. Adde, quae *Benedictus P. R.* ipso iterum LAZIO auctore, ad praesules Germaniae, *Pilgrini* causa, rescripsit, dum, inter cetera, *Verum etiam ipsi, inquit, dudum inimici ipsum, quem persecuti sunt, more gentili, jam jam Christum baptizati profitentur, ac sacerdotes modo habere desiderant, ac, prout scire rudes poterunt, venerantur.* Et ecclesias quasdam, in sua terra, quas patres incendio delerunt, posteri restaurare videntur. Et paulo post, *Visum est, inquit, ut, ad fructificandas deo gentes, ex novitiis cultoribus fidei, Hungarorum atque Moravorum, sive etiam aliis multis, Slavorum - - - eis hunc constitueremus Aëppum (q).*

§. 8. Atque ex eadem *Pilgrini* epistola argumentum capimus, ad *Geysam*, patrem Stephani, in Christianorum numerum referendum. Nam quis sine bona magistratum venia, Principisque ipsius voluntate, nutu, auspiciis, ea omnia acta sibi persvadeat, quae *Pilgrinus* apud Pontificem tanto praedicabat opere? Vnde autem tam effusa Principis *Geysæ*, qui regno tunc praerant, anno demum 997. denatus, in novitiam religionem indulgentia? major certe, quam rationibus reip. suæ congruere pagana suspicari poterat superstitio. Vnde AVENTINVS ipse committere non potuit, quin praclarissimo *Geysam* exornaret elogio, quod, austerus in suos ac durus, Christianis amicissimum sese exhibuerit (r). Imo *Pilgrinianæ* epistolæ argumentum referens AVENTINVS,

B

NVS,

(p) VVOLEFG. LAZIVS *Comment. de rep. Romana lib. XII. p. 1088.* Legitur & in HARDVIN *Conciliis Tomo VI. parte I.* item apud TIMONEM in *Imag. Hung. ant. Lib. III. cap. VII.* INCHOFERVM in *Annalibus*, ad a. 980. pag. 209. sq.

(q) LAZIVS, HARDVINVS, TIMON, INCHOFER *locis citatis.* AVENTINVS quoque Pontificiæ epistolæ initium adscripsit in *Anal. lib. V. cap. II. sect. 11.*

(r) AVENT. *l. c. lib. V. cap. I. sect. 28.*

nvs, tam prolixè in laudes Geysæ excurrit, ut falsa veris misceat. Divus tum Pilgrinus, inquit, *Barhavensis, Laureacensi templo præsedebat. Ad hunc Geizo, Rex Vgrorum, motus sanctitate viri, licet Christianus nondum esset, legatos mittit, atque, ut Vgrorum regionem adeat, ibi philosophiam Christianam interpretetur, orat. Se cuius cultum Christi recipiendi potestatem facere, pollicetur. - - - Pilgrinus igitur, adsumto secum Wolfgango, - - - ad Vgros profectus, quinque M. eorum sacro fonte lustravit. Captivi Christiani cet.* (s). Hujus namque favoris quas causas adferemus, si Principem ex Christianorum consortio excluderimus? Ac licet nondum Christianum, AVENTINVS adfirmet, altero autem loco, *alienum a religione Christi* scribat, non alio tamen lacinia istæ scriptoris Bojissætabant, quam ut narrationi, quam de Stephano texuit, sua constaret integritas.

§. 9. Nihil vero est, quod suspensos nos teneat, quo minus in Annalium Hungaricorum sententiam, cum quibus amice conspirant *Poloni, Bobemi, Dalmatæ*, alii, descendamus, ac Geysam Principibus adscribamus Christianorum. Non abludit hoc a Principis, lenitatis modestiæque laude maxime omnium incluti, vel a religionis, quam amplexus traditur, moribus. Nam cum majores sui eas regnandi artes sequerentur, ut tum demum rempublicam se recte administrasse crederent, si in armis assidui, suos in singulas gentes vicinas infestis signis ducerent, spoliisque reducerent onustos, Geysa hæc contra, pacis consilia unice colens, nemini gravis unquam fuit, sed neque suos injuriam altis inferre passus est. Efferatorum voces, qui animos gentis hoc tanto otio languescere, & muliebriter emolliri, criminabantur, partim contemnit, partim retudit. Ea nempe religionis Christianæ, si non cerebrum tantum occupet, sed etiam ad præcordia demittatur, vis est, & propria hæc quasi occupatio, ut hominum animos, felici mutatione, ad imaginem ejus conformet, qui

(s) AVENT. *loc. cit. cap. II. sect. 10.* Postrema narrationis satis producit, eum epistolæ Pilgriniane argumentum exhibere. Additamenta vero scriptoris suo infra loco examinabimus, Capituli hujus §. 17.

ut ipse erat lenissimus & modestissimus, ita omnes etiam sui esse voluit similes. Ad has amabiles & Principe Christiano dignissimas virtutes, quibus Geysa illuxit, si inusitatum illum in Christianos favorem, & læta conversorum ad Christum incrementa, quæ *Pilgrini* auctoritate recensuimus, componamus, non video cur scriptorum catervæ, *Hungaris, Polonis, Bohemis, Dalmatis* fidem perfracte derogemus. Denique, quid verbis opus est, cum rei testimonium nobis adsit evidentissimum? *Stephanus* Rex, in laudato diplomate Archiabbatiæ S. Martini, genitorem suum *Geysam*, monasterii hujus conditorem primum dicitur celebrat. Hæc enim in eo Rex, *Quod nos, inquit, interven- serte celebrat. Hæc enim in eo Rex, Quod nos, inquit, interven-* in S. monte Pannoniæ, conditor.

tu, consilio & consensu Domini Anastasi, Abbaris, monasterio S. Martini, in monte supra Pannoniam sito, a genitore nostro incepto, quod nos - - - ad finem perduximus, cet. An igitur sacris foundationibus districtus *Geysa*, ne sic quidem dignus censebitur, quem Christianis consociemus? Atque hæc, ut domesticorum scriptorum fides vindicaretur, dicta hæcenus sunt. Soleo nimirum lubenter, exquisitumque iudico, testimonia domestica suis communire rationibus, cum testes vel ab aliis dissentiant, vel istis aliquid produnt tacentibus, vera tamen dixisse cognoscuntur.

§. 10. Sed dum iidem nostri *Geysæ* curas paulo magis anxie recensent, in quas, ut agnitæ veritatis fructus ad universum regni populum redundaret, incubuit, non possumus eis adstipulari. *Geysæ, in religionem Christianam studia per fabulas explicantes, rejiciuntur.*

Evangelii lumine posteaquam collustratus esset, quin omni conatu lampadem suis præferre, eosque in partem melioris fortis adducere, laboraverit, dubio caret. Loquuntur id res sub imperio ejus gestæ, quas teste *Pilgrino* adtigimus: exhibet pietatis ipsius argumentum diploma Archiabbatiæ S. Mart. commemoratum: nec videtur filius *Stephanus* tantis suffecturus fuisse operibus, quæ tam angusto temporis spatio absolvit; nisi pater, præcipuis impedimentis sublati, solida & ampla fundamenta prior jecisset. Hæc si narratione plana exposuissent nostri, omnium facile adiensum impetrarent. Illustriora autem singula reddituri, fabulas protulerunt, pugnantis & male inter se coherentibus factis exornatas.

Quæ cum ipsæ se refellant, suis eas seculis lubenter relinqueremus. Sed, cum magnos, nostro etiam ævo, patronos invenerint, eas, pro instituti ratione, expendemus.

Bonfinius
id propter
castigatur.

§. II. BONFINIUS igitur ista refert: *Dum Geysæ animus, præ divino timore & populi salute, fluctuat, ecce divina clementia - - - per cœlestem ex alto interpretem in somniis eum consolatur - - - neque eum tali cura vexari oportere, ut sacella dicet, sacro sanctos introducat antistites, scythicamque gentem a profana religione vindicet, quando sanguine pollutas manus habet. - - - Sanctissimum ex eo filium proditurum, pollicetur, qui ad hæc - - - a divina benignitate est prædestinatus, cet. (t). SAMVEL TIMON, Soc. Jesu, vir defæcati ingenii, deque patria sua, tot præstantissimis monumentis, reconditiore rerum Hungaricarum scientia refertis, egregie meritis, hæc ex BONFINIO recitans, a censura acriori temperare sibi haud potuit. Hæc, inquit, historicus ille, bis a veritate deflectens. Ridicule enim, si non impie, comminiscitur, cœlestem genium Geysam dehortatum esse, ne ædículas edificaret, neve operarios apostolicos acciret. Deinde, ne ingeniose quidem fingit, Geysam, Principem studiosissimum pacis, & servantissimum æqui, patratorem cædium, & quacunq; demum ratione, sanguinarium fuisse (u). Recte vero ista, non tantum minus ingeniose, sed ineptissime etiam ficta, stomachum movent TIMONI, humanissimi alioquin moris scriptori. Præter illud autem, quod de Geysa, pacis & quietis studiosissimo, observavit, id amplius notamus, filium potius Stephanum, vel istis illis fictoribus non dissimulantibus, bellis gravibus, per totam propemodum ætatem, fuisse implicitum, quæ certe sine sanguinis humani effusione non gessit. En Regem ipsum, labores suos bellicos, in Institutione regia, ad filium Emericum, querentem. Obedi, inquit, fili, mihi. Puer es, deliciarum vernula, pulvinaris accola, fatus educatusque in deliciis cunctis, totius expeditionum laboris atque diversarum gentium incursionis, expers, in quibus ego jam fere totam meam contrivi ætatem (x).*

(t) BONFINIUS Hungaricarum rerum decade II. lib. I. in principio.

(u) TIMON in Imag. Hung. ant. lib. III. cap. VIII. pag. 399.

(x) In præf. ejus Institutionis, quam vide in Corpore juris Hungaricæ, itemque ad calcem Bonfinii, ex editione Sambuci.

§. 12. Non recte vero TIMON uni indignatus est BONFINIO. Item Efficacius filium convertisset in MELCHIOREM INCHOFER, virum religioſum, imo ſocietatis Jeſu contribulem, qui eadem hæc cœleſtem ad Geysam genium retuliſſe narrat. Imo, ut nulla ad centonis, quem ſuebat, varietatem pictura deeſſet, alteram præterea b. virginis apparitionem, quam RANZANVS ejus, quam reſellimus, loco enarrat (y), in præcedentibus ſtudioſe inculcavit (z). Quodve mireris magis, pro eo, ut cenſuram quandam adderet, inſicete rhetoricatur: *Sed hinc liceat, inquit, non parum admirari, quo conſilio divina ſapientia, quemadmodum a Davide cœt. (a); quæ referre piget.* Quin imo liceat hinc nihil admirari quidquam, ſed certo judicio ſtatuerè, hæc tam inſulle commenta, quæ tam BONFINIVS, quam INCHOFER, BARONIVS, aliique plures, ex *Legenda S. Stephani* depromſerunt, non cœleſtis alicujus oraculi deſcriptionem, quo anxius Geysæ animus revera erectus ſit, ſed futilem cujuſdam fraerculi, in cellula ſua ſuperſtitioſe negotioſi, abortum eſſe. Quod enim divinarum literarum exemplum imitari voluit, ſtudia illud hominis, quod tam infelici Minerva expreſſit, ingenii ejus ineptiam id. abunde teſtatur. Quod viſum, non a BONFINIO *Chartvitiſ* demum, nove his verbis elucubratur, ſed, ut diximus, ex *Legenda S. Stephani* eſſe deſumptum (b), ſi perſpicaciſſimi TIMONIS aciem non effugiſſet, non tam facile animum induxiſſet, opinor, ut CHARTVITIVM, Legendæ auctorem, *hæſtoricum* vocaret *luculentum* (c), dicendum verius *lutulentum*. Atat! hauſerat ex CHARTVITII turbidis lacunis *Card. CAESAR BARONIVS*, in *Annalium ſuorum* *Baroniſ.* voluminoſo opere, totam converſionis Hungarorum hæſtoriam, fabulis quoque, quas TIMON ridicule atque impie fictas proferibit, ad verbum infertis, & tanquam pretioſis vulgi cultus tabulis in

B 3 fan-

(y) RANZANVS in *Epitome rerum Vngaricarum, Indice VIII.*

(z) INCHOFER in *Annal. eccl. regni Hung. ad a. 979. pag. 208.*

(a) IDEM *ibid. ad a. 985. pag. 224.*

(b) CHARTVITIVS in *Legenda S. Stephani pag. 269. in Rerum Hungaricarum ſcriptõribus variis, qui prodierunt Francof. a. 1600. itemque apud Surium in Vitis Sæctor.*

(c) TIMON in *Imag. Hung. ant. lib. III. cap. VIII. pag. 306.*

sanctuario Romano suspensis. Quid, quod non minore auctorem Legendarium elogio BARONIVS ornarit, Aliunde, inquit, petamus, nempe a Cartuio Episcopo, ad Colomannum Regem, qui cunabula Hungaricæ ecclesiæ stilo fidelissimo profecutus, cet (d). Quare, meliora videns ac probans, TIMON dubia, quæ sensit, BONFINIO potius, cui MATTH. RADERVS, Soc. Jesu, profani & pagani scriptoris notam pridem inussit (e), quam germanis fabularum infortioribus, opponere voluit.

Aliud Char-
tuitii com-
mentum,

§. 13. Ejusdem notæ est aliud portentum, dum Stephanus Levita, & primus Jesu Christi martyr, internuncii munere defunctus, habitu Levitico, Saroltæ, uxori Geysæ, in somniis oblatu dicitur, nativitatem filii Stephani annuntiaturus. Quis scriptor probus docuit protomartyrem Stephanum fuisse Levitam? Demus autem Legendarium nostrum manus, quod gessit, significare voluisse duntaxat, habitu Levitico cur illum apparuisse scribit, nisi quod in cucullo singulare quoddam sanctitatis decus inesse existimavit? Nam protomartyrem Stephanum, primosque euangelii Christi præcones quoscunque, certo vestimentorum genere, a reliquo populo fuisse distinctos, non constat. Illis, qui pro habitu & insignibus sacerdotalibus operose depugnarunt, Illustris vir, IOH. GOTTL. HEINECCIUS, cujus, de antiquitatum cimeliis differentis ac judicantis, haud quemquam pœniteat, digne respondit (f).

Ad Timonis
defensiones
respondetur

§. 14. At videamus, qua ratione Doctissimus TIMON visa illa generatim iterum defendere est adgressus, licet ridicule atque impie commenta prioris profligaverit. Visa, inquit, dormientibus aliquando a deo mitti, divine docent literæ. Et Eusebius, in Vita Constantini, lib. I. cap. 29. testificatur, secundum quietem Constantino M. Christi imaginem oblatam esse (g). Sed in divinis quis ferat visâ ejusmodi, in quibus sunt pugnancia, ut in viso Geysæ, & va-

(d) BARONIVS *Annalium ecclesiasticor.* tomo X. ad a. 889. n. 5. § 99. item ad a. 1000. n. 13. § 99.

(e) RADERVS *Bavariæ sanctæ.* Volum. II. p. 191.

(f) HEINECCIUS in *Commentatione, de habitu & insignibus sacerdotibus.* Legitur jam in *Sylloge opusculorum*, seorsum prius editorum.

(g) TIMON in *Imag. Hung. ant.* lib. III. cap. VIII. pag. 395. § 99.

nissime ficta, ut in *Saroltæ*. Visa adhæc, spiritus divini testimonio destituta, difficillimum est demonstrare, utrum a deo, an ex causis quibuscunque aliis, originem ducant. Firmius non immerito testimonium desideramus, quam CHARTVITIVS est ferendo, e-gens et ipse testimoniorum. BONIFACIVM hinc VIII. Pont. Rom. in subsidium allegat TIMON, qui suis in literis, *Fuerat quidem, inquit, divinitus revelatum, quod ei primum in gente Vngarica corona debebatur & regnum: sicut hæc plenius documenta, quæ servantur in archivis memoratæ ecclesiæ Romanæ, testantur.* Mitto autem aliud regerere, quam quod & recentius testimonium illud sit, & in causa propria editum, parum valiturum apud eos, qui errare non minus Pontificium, quam humanum esse, firmissime persuasum habent. Scrupulum & hoc mihi movet non levem, provocare BONIFACIVM ad documenta, quæ in archivis ecclesiæ Romanæ conservantur. Nam licet aliud atque aliud ex Vaticano monumentum, ad jus, quod in Hungariam Pontifices sibi olim arrogarunt, stabilendum, erutum hæctenus sit, in nullo tamen divinæ alicujus revelationis testimonium invenitur. BARONIVS ipse, in *Annalibus*, nullum ejus generis documentum, vel scriptoris monumentum, ex archivo Romano, poterat proferre. Vnius CHARTVITII testimonio usus est, quem ipsum, non in tabulario prædictæ ecclesiæ reperit, sed a SVRIO, mutato, ut idem fatetur, stilo editum, mutavit. Testimonium validius, quo visa illa comprobentur, se ad-laturum existimat TIMON, scribere pergens, *Est in eam, inquit, rem testimonium quoque domesticum, & quod ad veritatem ostenden-dam firmitus est, regium, pontificioque illo antiquius, referente eodem scriptore, Odorico Raynoldo, in rebus anni 1233. ubi Andreas II. Rex Vng. ad Jacobum, Episcopum Prænestinum, scribens, hæc memorat: sed etiam parentibus ejus fuerat divinitus revelatum, quod ei in gen-te nostra corona debeatur & regnum.* Verum enim vero scripta hæc sunt ea ætate, qua spuria fama hominum animis penitus jam sese insinuaverat. Locutus igitur Rex Andreas est ad hominem, quod dicitur. Cum iis enim cum res sibi esset, qui ejus generis portenta sancte arripiebant, suis ipsos glandibus secure pascere pot-erat.

erat. Denique, five ex sua, five ex animi aliorum sententia locutus fuerit Andreas, possunt Reges jura dare, ut, quod justum, quodve injustum, in civitate esse jubent, cives id ipsum ratum habeant: iidem, ut, quod firma ratione caret, verum atque indubium a civibus apprehendatur, efficere non possunt. Apposite AENEAS SILVIUS, post Papa Pius II. cum, quæ portenta, Premislao I. ad regnum Bohemiæ a stiva evecto, acciderint, enarrasset, eademque in diplomate Caroli IV. Imp. Bohemiæque Regis confirmata se vidisse dixisset, apposite, inquam, subjicit, *sed nec mihi Carolus fidem facit. Nam Reges plerumque creduli sunt, nec quidquam non verum putant, quod generis sui claritatem adstruit* (h).

Quomodo
Geysa ad
religionem
Christianam
perductus?

Conjecturæ
scriptorum.

§. 15. Nullis autem, quemadmodum ostendimus, portentis opus est, ad Geysam & cœtui Christianorum, & primis inter Hungaros religionis Christianæ propagatoribus, adferendum. Ardua magis exurgit quæstio, qua occasione, quibus incitamentis, quibusve hortatoribus, patriam cultus adïpernatus, Christianis se se adïciavit. Mancus hoc loco historicus ille luculentus, qui cunabula Vngariæ ecclesiæ stilo fidelissimo fertur profecutus, CHARITIVUS est: forte quod istud ad res Stephani pertinere non putaret. Pertinuisset vero ad religionis apud Hungaros Christianæ incunabula, quæ in *Legende* limine parturiebat. Plerique igitur ingentes Hungarorum clades, Ottonianam præcipue, in præsidium adiscunt, hisque Hungaros impulsos statuunt, ut consilia agitant saniora; quæ vicini ipsorum Carni, Norici, Bavari & tota captivorum apud Hungaros multitudo, piis suggestionibus aluerint, donec in integrum respicerent. Verum clades illæ quantumvis graves admodum genti Hungariæ acciderint, per eas tamen domi quiescere, vires colligere, exercitusque instaurare poterunt. Veteris hinc calamitatis memoria, quæ, quoties occurrabat, acerbum quoque vulnus, infame videlicet Ducum suorum supplicium, quos, bello captos, victores laqueo enecarunt, refribat, non magis eos Christianis conciliare, quam vindictæ flammis incendere, debebat. Captivorum autem quis nescit sortem

(h) AEN. SILVIUS *Historia Bohemica* cap. VI.

esse abjectissimam, servosque consultores a dominis adunco ple-
rumque naso suspendi? Aliud itaque accesserit oportet, unde fa-
ctum sit, ut Hungari Christianos, sive ille vicini, sive captivi apud
se fuerint, amore potius complecterentur, quam ulcisci vellent,
eorumque consilia faciles admitterent, non repudiarent exacerbati.

§. 16. BONFINIVS ad rudera religionis Christianæ, apud Ava- Bonfinii
&
res, Hungarorum cognatos, ex illustribus Caroli M. monumentis,
ad hæc recurrit, ut genuinas rei gestæ causas expromat (i). At Ava-
res, maximam partem sub fidei Christianæ jugum vi & armis missi,
statim a morte Caroli, Francorum imperii impatientes, multoque
magis dissentientibus, primum a filio Ludovico, deinde mutuo in-
ter se, nepotibus, partesque orientales negligentibus, celeriter ite-
rum a disciplina Caroli desciverunt. Non dissimulat id ipsum
BONFINIVS, sed, *Carolo vita excedente - - - prægustatam religionem
exolevisse, & si qua ejus vestigia remanserint, in tanta feritate, abo-
lita esse* cet. ingenue conqueritur. Adde, quod Avaræ non mul-
to post, quam Francorum imperium excussere, a Slavis Marahensi-
bus denuo subjugati, & ad incitas plane redacti sint. An igitur
tenuës Christianorum, si quæ superabant, reliquiæ Avaricæ numero-
sum Hungarorum populum in suas partes pertrahere, doctrina-
que pura imbuere potuerint, & non potius incondita multitudo
paucitatem vicit, suaque infecit superstitione, in dubio pariter est
positum. Nihilo tamen minus INCHOFER, quanquam nec ipse de- Inchoferi.
fectionem publicam inficiari audeat, tanti conversionem illam gen-
tis Avaricæ fecit, ut, inde annales suos exorsus, cum ad Hungaro-
rum periodum accedit, oculos ad eam semper intenderet, varia
conjectando & commentando.

§. 17. Omnibus his conjecturis quam parum ponderis insit,
agnoscit, pro suo acumine, TIMON. *Pios ejus, inquit, Geysæ puta,
conatus conjectando perscribere Inchofer, Bonfinius, Ranzanus, non
nihil turbantes (k).* Sed BONFINIVS & RANZANVS quoquo modo Inchofer
multa pro
animi libi-
dine fingent
cautos, in conjectando, se gesserunt, solus INCHOFER, liberrime ex-
tra

(i) BONFINIVS *Hungaricar. rerum decade I. lib. X. propter finem.*

(k) TIMON in *Imag. Hung. ant. lib. III. cap. VII. pag. 374.*

tra oleas vagatus, nullum modum tenuit. Dixerat AVENTINVS, Geizonem, Regem Vgrorum, legatos misisse ad Pilgrinum, orasseque, ut Vgrorum regionem adeat cet. (1). Cupide ea nimis arripuit INCHOFER, Aventino alioquin haud amicus, amplificavitque ambitiosius. *Scriptis, inquit, Geysa ante omnia ad Pilgrinum, Laur. Episc. missa honorifica legatione - - Addebat, in animo sibi esse, publice Christum confiteri, cet. (m). Crederes autographum Principis annalitam transcribere. Rationes, quæ Geysam ad scribendum, arcessendumque Pilgrinum, impulerunt, penitus quoque scire vult, Movit, inquit, Geysam ad accersendum Pilgrinum, primo sanctitas viri, jam passim miraculis clara, deinde, quod a quibusdam didicerat, Pilgrinum, antiquo de suis majoribus bene merito, hanc illi gratiam libenter redditurum cet. At vero oblitus istorum est INCHOFER, cum ad a. 985. visum Geysæ, in quo sanctitatem ac salutem Hungarorum divina sapientia ab ipso perfici noluit, recenseret (n). Deinde, poterat, si voluisset, INCHOFER facile animadvertere, aditæ ad Pilgrini narrationem aliquas ab AVENTINO plagulas, dum legatos ab ipso Geysa missos, & Pilgrinum in Hungariam profectum, tradit. Nam Pilgrinus, invitatum quidem se a gente Hungarica, sed non a Principe Geysa, scribit: militque ex monachis canonicisque presbyteros, non ipse accessit. Neque enim si ab ipso Geysa fuisset accitus, cum cetera tam diligenter apud Pontificem prædicaret, memorabile in primis facinus referre omisisset. Nec video, quæ ipsum modestia cohibuisset, quo minus officia sua, si qua præiens genti conversæ præstitit, sincera oratione commemoraret. Lepidissimum illud INCHOFERI est, quod alio loco hariolatur, non esse dubium scriptas etiam ad Geysam, Ducem Hung. a Benedicto P. R. literas fuisse, in quibus excellentis animi propositum collaudarit, & ultro ad orthodoxam religionem salutaribus monitis eum invitaverit. Quod sane, inquit, ad munus primi pastoris spectabat, & huius præsertim Pontificis sanctitati par fuit (o). Multa ad mul-*

(1) AVENTINI locum supra adtulimus, ad §. 8.

(m) INCHOFER in *Annalibus* ad a. 979. pag. 208.

(n) IDEM *ibidem* pag. 225.

(o) IDEM *ibidem*, ad a. 980. pag. 215.

multorum munus spectant, quæ non ideo ab ipsis continuo fiunt. Elucebit autem ex tota, ut opinor, Hungarorum ad Christum conversione, Romanis Pontificibus id curæ circa eam fuisse potissimum, ut maturam messem, cujus sementem fecerunt alii, *laici & sacerdotes Græci*, procedente tempore in sua horrea congererent.

§. 18. Cum igitur recensitæ recentiorum scriptorum conjecturæ, quocunque demum loco habeantur, illud tamen non doceant, qua ratione *Geysa* ad veritatis agnitionem pervenit, unde item *gens Hungarica* prima fidei rudimenta accepit, restat, ut ad caput susceptæ a nobis operæ accedamus. Ad *Pilgrinum* quod attinet, nunquam exmissi ab eo sacerdotes tam uberem fructum consequi potuissent, nisi jam & Princeps *Geysa* Christianorum alibi insertus, & *gens Hungarica*, ad amplectendam euangelii doctrinam, rite fuisset præparata. Teste si quidem *Pilgrino* non pastores, sed oves ipsæ pastorem accesserunt quasitum. Eam igitur quæstionem firmis partim testimoniis, verosimillimis partim rationibus, discutiamus. Nam omnino integram, omnibusque numeris absolutam, rei gestæ descriptionem ætas nobis, an studium partium invidit, aut negligentia quorundam scriptorum passa est intercideret.

Transitus ad genuinos religionis Christianæ apud Hungaricos natales erudendos.

CAPVT III.

GYULA DUX

religionis Christianæ inter Hungaros prima semina jacet.

§. 19.

Explicaturis hoc capite, unde *Geysæ gentique Hungariæ* doctrinæ Christianæ lux adfulsit, pulcherrimus aperitur campus in res ecclesiæ Hungariæ antiquas latius excurrendi, sed & civilia non nulla attingendi. Publicati primum argumenti gloriam præripuit quidem nobis SAMVEL TIMON, idem conscientiam detecti nostræ industria monumenti non sustulit.

C 2

Neque

Fontes, quibus usi sumus.

Neque enim libros TIMONIS legimus aut vidimus, cum scriptores Byzantinos, ex quibus rem hausimus, ordine evolere, & quidquid de Hunnis, Avaribus atque Hungaris, gentibusque amicitia vel vicinitatis vinculo ipsis conjunctis, literis mandarunt, excerpere adgressi essemus. Triennio post, quam schediafina, quod in hac materia meditabamur, e manibus nobis fuisset elisum, literas ad Virum quendam Celeberr. dedimus, eidemque instituti nostri rationem detexeramus; quo anno TIMONIS *Imago* lucem nondum adspexit. Si quis porro, TIMONEM legens, asstimaverit, eum, quæ ex historia ecclesiastica OTROCOTSCHII MSC. adtulit, ad usum convertere noluisse, forte ne Latinorum, in convertendis Hungaris, laborem alienis meritis, cum invidia suorum, elevaret, argumentum illud hactenus mansisse integrum, fatebitur.

Dicendum, hoc capite, argumentum.

§. 20. Byzantini igitur CEDRENVS, ZONARAS & JOH. SCYLITZES CVROPALATES memoriæ prodiderunt, imperante Constantino VI. porphyrog. Leonis philosophi, ex Zoe, filio, CPolim accessisse Duces Hungarorum, *Bulofudem* & *Gylam*, ac, Christiano ritu initiatos, liberaliterque ab Imp. acceptos, domum revertisse. Et quanquam *Bulofudales* foedus, quod cum deo, in baptismo, pepigit, rescidit, *Gylas* tamen constans in agnita veritate perseveravit, *Hierotheum*que monachum, quem Theophylactus, Patriarcha Constantinopolitanus, Hungariæ Episcopum rite ordinavit, secum abduxit, ut ejus, in convertenda gente sua, ministerio uteretur; qui & multos a barbarico errore ad Christianam fidem traduxit. Testimonia igitur scriptorum istorum primum recitabimus: deinde, *Bulofudem* & *Gylam*, Hungarorum Duces omnino fuisse, demonstrabimus: porro, qua occasione *Geyfa* quoque *Gyle* istius opera, ad Christum adductus sit, edisseremus: tempus denique, quo *Gylas* Constantinopolim venit baptizatusque fuit, investigabimus.

Cedreni locus.

§. 21. CEDRENI, interprete XYLANDRO, ista sunt. Ceterum *Turcæ non ante finem fecerunt, in Romanas ditiones grassandi, quam Bulofudes, eorum princeps* (in græco legitur: βελοφύδης ὁ τούτων ἀρχηγός) *fidem se amplecti Christianam simulans, Constantinopolim venit, baptizatusque a Constantino est exceptus, ab eoque patrii dignitate*

Ἐ magnis donis ornatus ditatusque domum rediit. Non multo post Gylas, ipse quoque Turcicus princeps (γυλάς, ἄρχων ὢν καὶ αὐτὸς τῶν Τέρκων) eodem se, eiusdem rei causa, confert, baptizatusque Ἐ eodem, quo prior, modo tractatus, monachum secum abduxit Hierotheum, pietatis fama celebrem, quem Turcicæ episcopum Theophylactus patriarcha assignavit (ἀνελάβετο δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ τινα μόναχον, ἱερόθεον τένομα; δόξαν εὐλαβείας ἔχοντα, ἐπίσκοπον Τερτίας παρὰ τοῦ Θεοφύλου αὐτοῦ χειροτονηθέντα) Isque, ut in Turciam venit, multos, a barbarica fraude, ad Christianam religionem traduxit (πολλὰς ἀπὸ τῆς βαρβαρικῆς πλάνης εἰς τὸν χριστιανισμόν ἐπανήγαγεν) Ac Gylas quidem constans in fide mansit, Ἐ neque ipse in Romanos impressiones fecit, Ἐ captivos Christianos emens curavit. Bulosudes autem, pactis, quæ cum deo inierat, rescissis, sæpe cum omnibus suis in Romanos expeditionem suscepit. Quod idem contra Francos tentans, captus Ἐ ab eorum Rege Joanne in palum suffixus est (τὸ δ' αὐτὸ καὶ κατὰ Φράγγων ποιῆσαι διανοηθεὶς καὶ ἄλλ' ἀνεσκαλοπίστη ὑπὸ ἰωάννου τοῦ βασιλέως αὐτῶν (p).

§. 22. ZONARAS non multum quidem a CEDRENO, in re, di- Zonara
screpat, habet tamen singularia quædam; verba igitur illius ex locus.
WOLFFII translatione, a CAROLO DV FRESNE Dn. du Cange recensita, adscribemus. Turci, Ungaros autem ita vocari supra diximus (τῶν Τέρκων, τοὺς Οὐγγαροὺς δ' οὕτω καλεῖσθαι καὶ πρώτην εἰρηκαμεν) alias provincias Romanas incurfare soliti, ad tempus quieti fuerunt. Nam dux eorum Bulogudes, Ἐ partis cuiusdam princeps Gylas (ὁ γὰρ Ἰούλων ἀρχηγῶν βελογοδής κεκλημένος, καὶ ἕτερος δ' αὐτοῦ γυλάς, καὶ αὐτὸς μέγας ἄρχων) Imperatorem convenerint, amboque sacrosancto regenerationis lavacro initiati, Ἐ arcanis nostræ religionis imbui, ac patriâ dignitate ornati omniisque pecuniis, in suas sedes redierunt: adducto pontifice, per quem multi ad dei cognitionem devenerunt. (λαβόντες καὶ ἀρχιερεῖα δι' οὗ πολλοὶ πρὸς ἐπίγνωσιν Θεοῦ μετηέχθησαν) Ac Gylas quidem in fide permansit, pacemque servavit. Alter, federe, quod cum deo iecerat, rupto, arma Romanis intulit: idemque contra Francos facere aggressus, captus est Ἐ in cruce[m] actus (ἰάλλω καὶ ἀνεξάνευθω) (q). IOH. CVRO-

C 3

(p) CEDRENVS in *Compendio historiarum*, Tomo II. pag. 636. editionis regię Parisiensis.

(q) ZONARAS *Annaliūm* Tomo II. lib. XVI. pag. 194. edit. regię Parisiensis.

Cum quibus conferendus *Scylitzes*. CVROPOLATAE verba omittimus; legi enim possunt; apud BARONIVM (r), INCHOFER (s), alios, inque gallicum translata apud CLAVD. FLEVRY (t). Vnum reticendum non est, Regem Francorum, quem CEDRENVS *Johannem* appellat, a SCYLITZE *Ottonem* dici.

Bulofudes & Gylas, Turcorum Duces, CPoli rel. *Christ. amplexi*, a *Spond. & Inchof. cum veris Turcis confunduntur.* §. 23. *Bulofudes & Gylas* cujus gentis fuerint, ostendendum jam est. Turci, & Turcorum Duces, a Græcis nostris vocantur; unde HENR. SPONDANVS germanos fuisse Turcos autumavit, notante TIMONE. Pergit idem TIMON: *Inchofer autem ex nominibus Vngaros fuisse coniecit* (u). Nihil vero ex nominibus coniecit INCHOFER, sed in clarissimis ZONARAE verbis hærens, dum Turcos illos Hungaros esse monet, conjecturas dubias atque obscuras extricavit. Audiamus ipsam. *In reliquis*, inquit, *quæ hoc anno signari possent, dissidentes video Græcos & Latinos.* At vero ex silentio Latinorum nullus cum Græcis disensus exculpi potest. Quid, quod in morte Ducis unius Latini cum Græcis conspirent. Proinde INCHOFER, quid de testimoniis Græcorum faceret, vel gesta tenebras de industria offudit. Scribit hinc, recensito prius *Bulofudis supplicio*. Zonaras, inquit, - - *in nomine Ducis convenit, sed Vngrorum, seu Hungarorum, quos cum Turcis confundit, Ducem fuisse adfirmat.* De quo tamen capio, & ab Ottone morte multato, apud Latinos nulla habetur mentio. Apud BARONIVM, dicendum fuisset INCHOFERO, nulla habetur mentio; quem hoc loco, ut alibi passim, fideliter compilavit. Ad ultimum, more suo, commentatur, id est, cerebri sui foetus edendo obrutandoque. *Crediderim*, inquit, *si Bologudes & Gylas Hungari fuerunt, ex iis fuisse, qui aliquando, discedentibus a se invicem, religionis causa, in Pannonia Hungaris in Bulgariam pars abiire, pars in Græciam, ut Græcorum Imperatori mererent cet. Quo autem pacto Bologudes in manus Ottonis pervenerit, difficile est divinare. Nisi*

(r) BARONIVS *Annalium ecclesiæ. tomo X. ad a. 958.*

(s) INCHOFER *Annalium ecclesiæ. regni Hung. ad a. 958. pag. 181.*

(t) FLEVRY *Histoire Ecclesiastique Tome XII. pag. 56. edit. Bruxell.*

(u) TIMON in *Imag. Hung. ant. lib. III. cap. V. pag. 363.*

fortasse, postquam meliorum pœnituit, in Pannoniam, post suorum cladem, reversus, eos iterum ad arma sollicitavit cet. (x).

§. 24. Enimvero si Græcos nostros amplius, quam BARONII Sed germanos Hungaros fuisse, evidentissime poterat cognoscere. ZONARAS id aperte testatur, loco citato scribens, *Turci, Ungaros autem ita vocari supra diximus.* Nimirum, cum Hungarorum, a Leone philosopho, aduersus Bulgaros, excitorum, primum meminisset. *Quibus, inquit, rebus acerbo dolore affectus Imperator Turcos, Istrum accolentes, qui & Vngri vocantur* (Ἰστρῆες, τὰς περὶ τὸν Ἴστρον, οἱ καὶ Οὐγγροὶ καλεῖσθαι) *muneribus impulit, ut Bulgaros invaderent* (y). Pariter CEDRENVS, de eadem Hungarorum, contra Bulgaros, invitatione, *Imperator, inquit, in summum animi contentus dolorem, Nicetam patritium, cognomento Sclerum, per Istrum, ad Turcos, dictos & Vngros* (Ἰστρῆες τε Οὐγγρῶς καλεμῆνες *mittit* (z). Mirari subit Doctissimum GOARVM, reprehendentem XYLANDRVM, quamvis hic græcum optime vertit. At GOARVS interpreti notulam opposuit. *Turcos, inquit, hic cum Vngris confundit interpret, quos auctor, particula conjunctiva καὶ, prodit diversos* (a). Atqui particula καὶ ex textu exulat, nec, si adesset, interpreti fraudi foret. Quæ vero GOARVS porro in contrarium commentatur, nihil ad rhombum faciunt. Turcis enim, qui Persiam occuparunt, quid, illa ætate, ad Istrum rei est? Atque ut scriptorum Byzantinorum lectoribus omnis scrupulus eximatur, neque in dubio positum amplius sit, quorsum res Turcorum, quos ad Istrum ejus temporis Græci collocant, in Europa gestæ, referendæ sint, ad oculum demonstrabimus, Turcorum nomine Hungaros eis venisse, adeo ut ex nomine gentis Hungariam quoque Turciam appellarent.

§. 25.

(x) INCHOFER *loc. cit. ad a. 958. pag. 181.*

(y) ZONARAS *loc. cit. pag. 176.*

(z) CEDRENVS in *Compendio historiar. Tom. II. pag. 596.*

(a) GOARVS in *Notis, ad hunc locum Cedreni.*

Idem ex
Constantino
porphyrog
evincitur.

§. 25. Turcos illos igitur scriptor coævus, idemque dignitate & literarum ornamentis eminentissimus, Imp. CONSTANTINVS VI. PORPHYROG. ad eum modum describit. *Turcis*, inquit, *hae gentes conterminae sunt: Ad occidentem Francia: ad septentrionem Patzinacitæ: ad meridiem magna Moravia, sive Sphendoploci regio, quæ omnino a Turcis vastata est, & ab ipsis jam possidetur* (ή μεγάλη Μοραβία, ή ή ή χώρα Σφενδοπλόκου. ή ή και παντελώς ή Φανιάση, παρά τών Ιουστιανών Τούρκων, και παρά αυτών κατεχέθη) Chrovati vero ad montes Turcis adjacent (οι δὲ κραδαται πρὸς τὰ ἄρη τῶν Τούρκων παράκειται)

(b). *Franciae & Francorum nomine quos intelligat, luculente CONSTANTINVS ipse docet, Γερμανίας τις νῦν καλεσμένους Φράγξας Germanos*, inquit, *qui jam Franci vocantur* (c). De Ottone hinc alio loco, Ὅσα δὲ μέγας ἐν τῷ Φεαργίας ή ή και Σαξίας Otto, inquit, *magnus Rex Francia, quæ & Saxonia* (d). Finitimæ igitur Turcis nostris gentes, teste CONSTANTINO, quas secundum CPoleos situm dimensus est, fuerunt: ab occidente Germani, ad meridiem magna Moraviae populi; quorum Regem Sphentoplocum, sive Svatoplucum, Hungari devicerunt, occupataque hostili terra, florentissimum Hungariae regnum, ad utramque Danubii ripam, condiderunt. Unde CONSTANTINVS, *Quæ omnino a Turcis vastata est*, inquit, *& ab ipsis jam obtinetur*. Explicaverat autem Svatoplucus fines regni sui ultra Dravum, ex parte etiam Savum, ad alpes usque Noricas. Ac licet victores Hungari profigatos a Danubio Moravos, vel, ut alii, Latini potissimum, loquuntur, Slavos Marahenses, ultra Dravum persecuti sint, statimque a principio irruptionis suæ partem aliquam, intra Dravi & Savi confluenta, expugnaverint (e), mansit tamen potior pars superior juris Marahenium; ex quo magnam

(b) CONSTANTINVS *De administrando imperio ad filium Romanum cap. XIII. pag. 63. sq. Tomo I. Antiquit. CPolitanar. quas ANSELMVS BANDURI, duobus tomis, edidit Parisiis.*

(c) IDEM *ibidem cap. XXV. pag. 79.*

(d) IDEM *ibidem cap. XXX. pag. 95.*

(e) IDEM *ibidem cap. XLII. pag. 111. Et habitant quidem, inquit, intra Danubium & Savum fluvios.*

gnam Moraviam ad meridiem Turcis nostris sitam, Constantinus dixit. *Parzinacite*, quos ex opposito ad septentriones collocat, gentes sint oportet, ultra Carpathicos montes, per Ruffiam rubram, Podoliam atque Ukrainam, longo tractu, ad pontum usque Euxinum, olim diffusæ; id quod ex aliis *Constantini* descriptionibus facile evinci posset, nisi in his brevitati nobis studendum esset.

Loci precedentis continuata explicatio.

§. 26. Reliquum est, ut doceamus, quinam *Chrovati* fuerunt, quos Turcis ad montes adjacere, CONSTANTINUS memorat. Montes Carpathicos, quos montium Chrovaticorum nomine, nescio quam bene, insignivit, qui tabulam geographicam, ex mente Constantini, adornavit, Clarissimus vir, GVIL. DEL ISLE, BANDVRI *Antiquitatibus Constantinopolitanis* insertam, intelligere haud licet. Populos equidem illos, ultra Carpathum positos, a CONSTANTINO *Chrovator* quoque, & quidem *albos*, vocari, non diffiteor. Sed, cum tres plagas, occidentalem, septentrionalem & meridiem expresse designavit CONSTANTINUS, orientalem quartam fusque deque habuisse, censendus non est. Non igitur *Chrovati*, Turcis ad montes adjacentes, Carpathici esse possunt; hi enim ad septentriones quarendi forent: sed *Servios* interpretor, qui, latiore significatione, non raro *Chrovati* quoque Græcis audiebant, quod a *Chrovatis* eos descendisse crediderunt. Montesque adeo intellexit CONSTANTINUS *Serviz* illos, quorum jugum, infra *Belgradum* adsurgens, perpetuo nexu, in intimam usque *Bulgariam* excurrit. Quapropter alio CONSTANTINUS loco *Bulgaros* Turcis ad orientem collocat. *Confines autem Turcis sunt*, inquit, *orientem versus Bulgari, ubi eos Ister fluvius, qui & Danubius dicitur, separat: septentrionem versus Patzinacite: ad occidentem Franci: ad meridiem Chrovati (F)*. Habes itaque *Turcorum* illius ævi, in Europa, fines, id est *Hungarorum*, quos, Constantini ætate, longe jam lateque in omnibus illis oris dominatos, historiarum scientes non ignorant.

§. 27. Ac non possumus, quin unum insuper locum *PORPHYROGENITI* adscribamus, quo nihil, ad confirmandam sententiam nostram, dilucidius, in recessu plura etiam habet. *Locus*, inquit, *quem*

Turcos, ad Istrum, ævo Constantini, Hungaros primi-

D

(F) CONSTANT. PORPHYROG. loc. cit. cap. XL. pag. 110.

fuisse dictos, primitus Turcæ occupabant, a fluvio interlabente nuncupatur, Etel & Cutzu; in quo nunc Patzinacitæ commorantur. A quibus pulsæ sane Turci (g), & profugientes, sedes posuerunt illic, ubi nunc habitant. In hoc autem loco antiqua quedam monumenta supersunt, inter quæ pons Trajani Imp. ad initia TURCIAE, & Belgrada, quæ trium dierum itinere ab ipso ponte distat; ubi turris est sancti & magni Constantini Imp. Et rursus, ad cursum fluminis, exstat Sirmium, quod Belgrada abest duorum dierum itinere. Inde magna Moravia, baptismo carens, quam, Turcæ devastarunt, cujusque princeps olim fuit Spbendoplocus. Atque hæc quidem juxta Istrum flumen monumenta sunt & cognomina. Vheriora vero, quæ omnia Turcis habitantur, cognomina nunc habent a fluminibus transcurrentibus. Eorum primum Timefes est, alterum Tutes, tertium Moreses, quartum Crifus, quintum Tirza (Τιμήσις, Τέτης, Μορήσις, Κρίσις, Τίρζα) Confines autem Turcis sunt, orientem versus Bulgari cet. (h) quæ jam protulimus. Vides igitur, ex hoc ipso CONSTANTINI loco, dum pontem Trajani & Belgradum ad initia Turciæ ponit, Turciæ nomine ei Hungariam venire. Cui adjungo mirificum CEDRENI dictum, Locutus nempe de castellis Morabo & Belgrado, pōmi illius, ab omni ævo, eridos, Quæ sunt castella, inquit, Pannoniæ, trans Istrum sita, vicina Regi Turciæ (Φερσία δὲ ταῦτα τῆς Παννονίας, κατὰ τὴν περσικὴν τῆ Ἰστροῦ διακείμενα, καὶ γειτονῆντα τῷ ἡράλῃ Τερκίας) (i). XYLANDER vertit: Turciæ vicina ditioni. Recte hic castigatus a GOARO, in notis. τῷ ἡράλῃ. Xylander, inquit, ditioni: verius Regi. Crales, Bulgarica lingua, Rex. Non Crales, sed Kral, nec Bulgaris tantum, sed omnibus Slavicis nationibus Regem notat. Vnde & Hungari suum Kiraly, quod idem significat, acceperunt, ad quod respexisse videtur CEDRENS. Quare cum Hierotheum monachum, a Theophylacto, Patriarcha Constantinopolitano, Turciæ Episcopum in-

Hungaria
quoque di-
cta Turcia.

- (g) Eadem RHEGINO FRYMIENSIS, de Hungaris, refert in Chronico, ad a. 889.
(h) CONSTANTINVS de Administr. imp. cap. XL. pag. 109. sq.
(i) CEDRENS in Compendio historiar. Tomo II. pag. 745.

auguratum scribunt CEDRENS & IOH. CVROPALATES, *Hungarie*
Episcopum inauguratum existimes.

§. 28. Et hæcenus *Bulofudem & Gylam* Hungaris vindicavi-
mus, argumento ex Turcorum denominatione sumto, quod, pri-
mo obtutu, contra nos militare videbatur. Plures hinc ex CE-
DRENI, ZONARAE, CONSTANTINI, LEONIS *grammatici* aliorumque
narrationibus, notas chronologicas, geographicas propriisque ex
nominibus petitas, missas in præsens facio; sufficere enim, quas
adduximus, possunt ad demonstrandum, *Turcos* illos Græcorum,
germanos *Hungarorum progenitores* esse. Ceterum, cur Hungari
dicti *Turcæ*, non sine ingenio TIMON, *De reliquo*, inquit, *Græci*
Vngaros Turcos vocaverint, tum quia ad similitudinem ac feritatem
verorum Turcorum accedebant, tum quia germani Turcæ, quod in-
dicant primorum Regum leges, de Ismaelitis scriptæ, confociati erant il-
lis (k). Sed ad illustrationem antiquitatum Hungaricarum notan-
dum amplius, ævo illo Græcorum, omnes in universum Hunno-
rum gentes Turcorum appellationem gessisse. Vnde Hungarico-
rum scriptorum sententia aliquid ex eo etiam præsidii acquirit, dum
Hungaros genuinam Hunnorum propaginem statuunt. Proceden-
te vero tempore Hunnis solis Caucasii, quos PRISCVS *Rhetor* Ki-
daritas, PROCOPIVS & AGATHIAS *Ephtalitas*, itemque albos, qui-
dam, præmissis Nō *Nephtalitas*, appellant, hoc nomen adhæsit.
Hinc AMRVS, seculi XIV. scriptor Arabicus, *Kidaritarum*, sive
Ephtalitarum, illorum Hunnorum bella, cum Peroze Rege Per-
sæ gestæ, enarrans, non Hunnos eos amplius, sed, suæ ætatis sti-
lum secutus, *Turcos* appellat (*). Et hæc est illa gens Turcorum,
quæ, cum Saracenis post hæc conjuncta, *Asiam & Europam* inun-
davit, vastissimamque, per omnes tres orbis partes, imperium ad
se rapuit, quæque, in hunc usque diem, *Turcorum* nobis appel-
latione venit.

D 2

§. 29.

(k) TIMON in *Imag. Hung. ant. lib. III. cap. V. pag. 566.*

(*) Fragmentum ejus, quod IOSEPHVS SIMONIVS ASSEMANVS *Biblio-*
theca orientali Clementino-Vaticana inseruit, legis *Tomo III. parte*
I. p. 198.

Geysa, Gyula
sive *Gyula*
Ducis ope-
ra, per nu-
ptias *Sarol-
tae*, Christo
adducitur.

§. 29. Ad tertium, qua nimirum occasione, *Gyle* Ducis ope-
ra, *Geysa* quoque ac *populus*, qui sub ejus erat imperio, Hunga-
rorum, ad Christum fuit adductus, nos accingimus explicandum.
Velim igitur notari. *Sarolta*, *Gyulae* Ducis Hungarorum filia,
nuptum tradita fuit *Geysae*, ex qua natus S. Stephanus Rex. Con-
stans hæc Hungarorum traditio est, quam nulla plane ratio nos
cogit deserere. Si itaque demonstraverimus, *Gylam* Ducem, qui
Constantinopoli Christo nomen dedit, eundem esse, quem Hun-
gari *Gyulam* vocant, *Geysæ* socerum, Stephani autem Regis a-
vum, verosimillimo argumento inferre licebit, *Saroltam*, in do-
mo Christiana altam, inque patria disciplina eruditam, electum il-
lud vas fuisse, quo divina bonitas usa est, ad *Geysam* celesti ve-
ritate imbuendum, gentemque Hungaricam meliorem ad frugem
reducendam. Quod pluribus confirmabimus, si prius *Gyulam* Hun-
garorum, Græcorum *Gyle*, cum non differant, nisi modo scri-
bendi, suffecerimus.

*Gylas &
Gyula nomi-
na eadem.*

§. 30. Res tota eo redit, ut doceamus, quo sono Hungari
suum *Gyula* pronuntient, & quam commode ea vox a Græcis ex-
primi potuit. Elementum *G* duplicem apud Hungaros potesta-
tem habet. Jam enim durius sonat, eundem ad modum, quo
efferi a nobis solet, in vocibus latinis, ante *A*, *O*, *U*, ut in *vaga-
ri*, *margo*, *gusto*. Jam mollius, ut *Di Gallorum*, in vocibus
Dieu & *Diable*. Duplicem itaque potestatem cum apud Hunga-
ros *G* habeat, cum durius sonat, id nude scribunt: quoties vero
effendum est mollius, distinctionis gratia, ad *G* γ y adjiciunt. Ut
adeo γ y post *G*, apud Hungaros, non sit distincta litera, vocalis
vel consona, sed nota tantummodo diacritica est, γ *G* addita
propterea, ut mollem ejus pronuntiationem lectoribus insinuaret.
Quibus observatis, nomen *Gyulae* rite lecturus, vocem in duas duntaxat
syllabas dissecat, &, ad analogiam prædictarum vocum Gal-
licarum, dicat *DIU-LA*. Atque hæc de Hungarorum vocabulo;
cui *Gylas* Græcorum, quantum per rationem istorum scribendi li-
cuit, prorsus respondet. Constat enim apud Græcos *U* breve
Latinorum, in vocibus propriis, per *Y* scribi. E. c. pro *Romu-
lus*,

lus, *Lufitanus*, *Sulla*, scribunt *ρωμόλος*, *λουσιανός*, *σύλλας*. Hujusmodi sunt & hæc appellativa *μῆς mus*, *σῆς sus* cet. Ergo *Gylas*, idem est, ac *Gulas*, ipsissimumque *Gyula*; nam *Σ* finale ad terminationem græcanicam spectat, cujusmodi est *σύλλας*, pro *Sulla*. Mollem vero elementi *G* sonum cum Græci commode exprimere non possent, merum *γέμμα* scripsere. Nec veteres subinde Hungari aliter; scripserunt enim *Gewr*, pro *Gyewr*, quod hodie est *Györ*: unde in diplomatis antiquis Episcopus *Gewriensis*, pro *Györiensis*, id est *Faurinensis*.

§. 31. Isque *Gylas* Græcorum, quin idem sit, ac *Gyula* Hun- *Gylas &*
garorum, dubitare nos non sinunt rationes partim chronologicæ, *Gyula* vir
partim regionis, cujus dominium obtinebat, situs. Scriptoribus unus idem-
namque Hungaris perhibentibus, auspiciis suis Transilvaniam re- que.
xit, memoriamque nominis, ad nostrum usque seculum, retinuit
Transilvaniæ caput *Alba Julia*, Hungaris dicta *Gyula - Fejérvár*,
id est, *Alba Gyule*: & hinc circumjacens quoque regio, *Albensis*
Comitatus nomine insignis, Hungaris *Fejér-vármegye* audit. CARO-
LI VI. *Imp. Opr.* auspiciis, *Albensis* urbs, accessiones nacta amplis-
simas, jam *Carolina* salutatur. Ex Transilvania igitur proximum
Gyula Duci, in urbem Constantini, iter patebat. Adde, præfe-
cturæ ipsius fines imperium adtigisse *CPolitanorum*; quod *CEDRE-*
NI & *ZONARAE* verba, quibus pacem cum Romanis eum servasse,
& ab omnibus incursionibus in fines Romanorum sibi abstinuisset,
testantur, satis superque docent. Unde, vel ipsa vicinitate *Gyula*
permotus videtur, ut primum Græcis familiariter uteretur, sanio-
raque ab eis doctus, *CPolim* deinde peteret. Calculus denique
chronologicus, paulo post accuratius subducendus, ostendit, *Gyu-*
lam nostrum & *Stephani* patrem *Geysam* coætaneos fuisse, ut hic
filiam istius uxorem ducere, *Stephanum*que ex eo conjugio sus-
cipere, potuerit. Circa annum enim 950. *CPolim* accessit, ac
Christianorum mysteriis ibidem est initiatus. *Stephanus* vero, an-
nualium Hungaricorum fide, a. 969. in lucem fuit editus. BARO-
NIVS quidem, SPONDANVS, BALBINVS nativitatis, ejus tempus ad a.
989. transferunt, INCHOFER annum 985. posuit; quem & TIMON, in

Synopsi rerum Hungaricarum (l), est secutus. Idem vero, rebus Stephani accuratius ponderatis, in annalium Hungaricorum sententiam concessit (m).

Qua occasio-
ne Geysa
conversus
fit, porro
ostenditur.

§. 32. Nullis igitur conjecturis operosis, nullis portentis, an fabulis, opus est, ad explicandum, unde *Geysæ* gentique ejus doctrinæ cœlestis lux illa beata adfulsit, si *Saroltam*, quam paulo ante, vel paulo post, Gyula sustulit, quam a paganismi erroribus respiciisset, ad hoc præcipue opus a deo fuisse delectam, adfirmaverimus. Non inepte BALBINVS, *Pulcherrima*, inquit, *in eam rem exempla suppeditant historiae, in quibus feminae multorum bonorum, maximeque religionis Christianæ, Regibus & regnis amplectende, causa fuerunt* (n) cet. Adducit hinc exempla aliquot, & in his *Gisele*, quæ Hungarorum populum christiane credere docuit. At verius jam, cum de initiis religionis Christianæ sermo instituitur, in *Gisele* vicem *Saroltam* substituemus. Conferre enim cum nuptiis Stephani BALBINVS debuit, quæ de eodem, ab Adalberto baptizato, alibi scripsit (o). Filix incitamenta & amabiles (sationes, quin focer *Geysæ*, *Gyula Dux*, pro virili parte sua, optimis consiliis fovirit, salutaribus monitis suffulserit, generoque, in exequendo præclaro facinore, præsidio & ope adfuerit, egregia viri laus, qua ornatur a Græcis, nobis persvadent. Si enim id operam sedulo dedit, ut sui imperii homines, a barbaricis erroribus liberatos, Christo vindicaret, eaque mente *Hierotheum* Episcopum CPoli adduxit, multo magis occupatum in eo fuisse, dubio caret, ut generum totamque ejus familiam cœlo redderet. Nec defuit

exem-

(l) *Synopsis hæc novæ chronologica regnorum Hungaricæ, Croaticæ, Dalmaticæ* cet. *Tyrnaviæ* a. 1714. edita, in 12. emendatior & ad annum usque 1736. producta, iterum prodit *Cassoviæ* a. 1736. in fol. sub tit. *Epitome chronologica rerum Hungaricarum* cet.

(m) TIMON in *Imag. Hung. ant. lib. III. cap. VIII. pag. 399.* inque *Epitome* pag. 1.

(n) BOHVSL. BALBINVS *Miscellaneor. hist. Bobemica dec. I. lib. VI. sect. I. cap. 16.*

(o) IDEM *ibid. dec. I. lib. VI. parte II. pag. 35.* inque *Epitome lib. IV. cap. 4 pag. 422.*

exemplum, quod præsentis inter Christianos dei religionem & Geysæ & Hungaris suis inspiraret, *Bulofudis* nempe, Christianorum sacrorum desertoris male conciliati, tristis, in infami ligno, vitæ exitus. Quod *Gyulam* exemplum, &, qui suæ erant sententiæ, Hungaros neophytos, in expugnandis incredulorum animis, opportune ad usum convertisse, non est a fide alienum.

§. 33. Multi, Græcis nostris testantibus, *Hierothei* Episcopi Quomodo ministerio, ad veri dei cognitionem, ex Hungaris, pervenerunt. euangelii Christiani At istis quotidiana cum ceteris consuetudo fuit, commerciumque lux ad gentem, item Hungaricam trans- cum Hungaris, Geysæ imperio obnoxiiis, cum alias, tum post auspicas Principum nuptias, intercessit amplissimum: cumque fama, primum de Geysæ, ejusque familiæ, mox de procerum aulæ regiæ, religione, cui sese addixerunt, increbuisse, non potuit non lætissimam credentium seges, per universam gentem, sæcundo quasi imbre irrigatam, exurgere. Quæ dum fierent, non inficiamur vicinos populos, captivorum item Christianorum turbam, spe mitioris fortis incensam, strenue egisse, quod suum erat. Sed istos tantæ tamque excelsæ moli, a fundamentis excitandæ, pares fuisse, antehac negavimus. Nec facile quisquam id sibi persuadere, qui, ut præfati sumus, meminerit, mancipiorum consilia durioribus dominis nauci & exosa, vicinorum, si alieno ab eis animo simus, quemadmodum, per ea tempora, Hungari ab occidentalibus fuerunt, vulgo esse solere ingrata. Inter eos quidem, qui Hungaris Christianam fidem inspirarunt, utque alacrius eam amplecterentur, monitores fuerunt, primas ego partes *Slavis*, præterito sæculo, a *Cyrillo* & *Methodio*, doctoribus Græcis, ad Christum conversis, defero. Cum illis enim, statim post debellatum *Svatoplucum*, regnoque in expugnata provincia constituto, familiarissime vicitabant, adfinitates contrahebant, causam communem contra hostes faciebant. De quibus omnibus longum nimis hic esset commentari.

§. 34. Duo his, quæ hactenus dicta sunt, opponi possunt. Ad objectionem respondetur. Primum, quod *Gyula*, *Saroltæ* frater, paganis erroribus addictissimus, *S. Stephano*, cum universam gentem cognitione Christi imbueret.

con-

conaretur, in primis adversatus sit, usque adeo ut S. Rex in avunculum, qui classicum prior cecinerat, exercitum ducere cogeretur. Sed, adspirante meliori causa deo, Gyula victus, provincia exutus, inque Hungariam, cum tota familia, abductus est; ex quo tempore Transilvania regno Hungariae accessit. Ita THVROCZIVS, BONFINIVS, RANZANVS(p). Verum respondit ad eam objectionem TIMON, neque, ut ego arbitror, sine veri praesidio. *Nihil, inquit, obstat, quod filius ejus, Gyula, adversatus fuerit D. Stephano; sepe enim liberi desciunt a consuetudine parentum* (q). Et quis ignorat, subsecutas interdum integrum gentium defectiones ad errorem avitum; a quibus imperantes neque ipsi abhorruerunt, dum nullis aliis consiliis regnum consequi, aut adfirmare consecutum, se posse sperarent. Non longe abeundem nobis est. Defuncto Stephano, ejectoque e regno Petro, mox ipso & amulo Aba de medio sublatis, Hungari post liminio ad profanos ritus redierunt, Andrea Rege cum fratre Leventia conniventibus, suosque in sacras aedes sacrorumque Christianorum antistites furere permittentibus. Et Leventa totus in paganissimum propendisse dicitur.

Altera, ex Polonorum testimonio, objectio solvitur.

§. 35. Porro, cum plures ob conversam Hungarorum gentem de palma dimicent, *Germani*, quod *Gyselam* Hungarorum Regi desponderunt, *Pilgrinus*, Laureacensis praesul, fidelem eis operam navavit: *Bohemi*, quod *S. Adalbertus*, e sua gente ortus, apostoli apud Hungaros munere functus sit: *Graeci*, quod *Bulofides* & *Gylas* Constantinopoli baptizati, & quod Hungariae Episcopum dederint *Hierotheum*; tum & *Poloni*, ejus gloriae avidi, suas hic res agunt. *Geysam* illi secundas cum *Adleide*, *Mieciislai* I. sorore, nuptias contraxisse contendunt, eumque gentemque Hungaricam veritati locum dedisse, a foemina Polona persuasos. Amplius, *S. Stephanum* ex *Adleide*, non *Sarolta*, *Geysae* natum volunt; unde visum illud, quod nostri *Saroltae* tribuunt, illi ad *Adleidem* referunt.

(p) THVROCZIVS in *Chron. p. II. cap. 29.* BONF. *dec. II. lib. I.* RANZANVS in *Epitome, Indice VIII.*

(q) TIMON in *Imag. Hung. ant. lib. III. cap. V. pag. 365.*

ferunt. Hæc DLVGÖSSVS (r), CROMERO nihil definire auso (s). Sed docere nos Poloni debuissent, cujusnam tantæ auctoritatis præsidio fulti, & annalium Hungaricorum fidem repudient, & omnibus penitus antea ignota narrent. Et certe, si cum animo repetamus, quæ indubitata Byzantinorum fide retulimus, hisque firmis rationibus superstruximus, non erit quod Polonorum, in hoc argumento oppido recentium, dissensu moveamur. Si quò tamen numero testimonium ipsorum habendum, concedamus eis licet, Geysam alteras cum Adleide, principe virgine Polona, nuptias inivisse. Ita annalium quoque Hungaricorum fidem liberaverimus, qui, post obitum Geysæ, *Cupam*, Ducem Sümegiensem, viduam ejus ambivisse, memorant, ut, eam nactus uxorem, Stephanum facilius subverteret, rerumque in Hungaria potiretur. Nam prima Geysæ conjux, ex qua, triginta ante annos, natus erat *Stephanus*, anus jam ea ætate fuerit oportet; difficilius hinc a proco induci potuit, ut filium de gradu deturbari pateretur, saltem ut ipsa, igne novo calefacta, senectutis frigus lenius ferret. Contra vero a noverca id ipsum facilius impetraturus erat. Verum, si vel maxime illud Polonis demus, nondum tamen liquebit, paganis an Christianis addictior *Adleis* fuit? Si illud, res tota in vado est: si vero *Adleidis* opera Geysæ & gens Hungarica ad fidem Christianam pervenerunt, difficillimum erit Hungaros cum eis conciliare. Etenim qua obtinendarum nuptiarum spe *Adleidem*, scæminam religiosissimam, cujus instinctu Christiana inter Hungaros religio plantata est, uxorem *Cupa* ambivisset, cum ipse sacra Christiana dire exscra- retur, hocque unice ageret, ut regno, uxoris beneficio, potitus, fidem Christianam denuo exterminaret? Sed de his Poloni viderint. Hungarorum nos hæc in re testimonium potius sane putamus, quod in Polonis partium quoddam studium eluceat, Hungaris autem nulla aderat ratio, quæ eos in transversum egisset. INCHO- *Inchofer*
FER, nescio ex quibus somniorum oraculis, duas, ante Saroltam, notatur. Gey-

E

(r) DLVGÖSSVS *Historia Polonicæ* tomo I. ad a. 968. & 969.

(s) CROMERVS *De origine & rebus gestis Polonov. lib. III. in Miecislao.*

Geysæ uxores vult didicisse (t). Ilicet CROMERVUM, quem allegat, dormitans legit, dormiensque legensque id somnii somniavit.

In tempus,
quo *Bulosu-*
des & Gylas
CPoli bap-
tizati, inquiri-
tur.

Character
chronologi-
cus prior.

Inchofer
in viam
reducitur.

§. 36. Superest, hoc capite, ut tempus eruamus, quo Duces Hungari, *Bulosudes & Gylas*, CPolin accesserunt, militiæque Christianæ adscripti sunt. Hinc enim, sine dubio, initia religionis Christianæ inter Hungaros, non privatim a privatis, sed publice & solemniter receptæ, arcessenda erunt in posterum. Publice enim id fieri dici meretur, quod a viris, ad reip. clavum sedentibus, fieri videmus. Ab his enim exempla cives sumere, & ipsi exempla sua, cum recte agere sibi videntur, pro lege vulgo suis solent proponere. Chronologici quidem characteres varii nobis suppetunt, quanquam nullus, fateor, ejusmodi, ut & annum eruere recteque constituere possimus. Dabimus tamen operam, ut proxime ad eum accedamus. Primum igitur notandum, *Theophylactum* id temporis Patriarcham sedisse CPoli; is namque *Hierotheum* Hungariæ Episcopum inaugurasse dicitur. At *Theophylactus* ecclesiam CPolitanaam gubernavit ab a. 933. ad a. 956. quo hydropicus, cum biennio ex morbo laborasset, consumtus est. Quam ob rem *Bulosudem & Gylam* ante a. 956. baptisinate lotos consequitur. Qui character contra INCHOFERVM, Ducum baptisina ad a. 958. referentem, tenendus est. Ipse, ad a. 955. ex CVROPALATE, observaverat INCHOFER, *Theophylactum* anno sequente, id est, 956. miserandum vitæ finem habuisse. Quo magis mirum, unde in errorem illum incidit. Nempe BARONIUM temere transcripsit, qui ad eundem annum Ducum nostrorum baptisina commemoravit. Sed non intellexit Baronium INCHOFER; is enim ad hunc annum supplere voluit, quæ suo loco adscribere omisit. Ait enim, *Hic in memoriam revocandum, quod de eodem Ottone scripsit Curopalates, hoc tempore nempe Turcarum Regem, sive Ducem cet. (u).* Quamque fide optima Baronium compilavit INCHOFER, illud etiam, quod narrationi baptizatorum Ducum subjicit, indicio est, *De quo tamen, inquit,*
capto

(t) INCHOFER in *Annal. eccl. regni Hung. ad a. 985. pag. 225.*

(u) BARONIUS, loco ad §. 22. citato.

capto & ab Ottone morte multato, apud Latinos scriptores nulla habetur mentio (x). Iisdem verbis BARONIUS, De dicto, inquit, Duce Turcarum ab Ottone capto, & morte multato, apud Latinos nusquam mentio.

§. 37. Deinde advertendum, Græcos nostros Romani prius *Lacapani*, Constantini Imp. sociari, inque imperio collegæ, filiorumque ejus, *Stephani & Constantini*, exsilium describere, quam Ducum Hungarorum adventum enarrant. Solus igitur *Constantinus* imperium tenuit, Hungaris CPolin accedentibus, quod & scriptores nostri communibus suffragiis confirmant. Vnius namque Constantini, qui advenientes liberaliter accepit, meminerunt. Et Romanus quidem imperio exutus, inque Proten insulam, a filio Stephano, relegatus, secundum FLEURY (y), fuit d. xx. decembr. a. 944. Filii similiter Romani, non multo post, uno admodum mense paucisque interjectis diebus, d. xxvii. Januarii anni sequentis 945. eandem sortem sunt experti. Subjungunt Græci nostri proxime, ante Ducum Hungaricorum adventum, factiosorum quorundam, qui partim *Romanum*, partim *Stephanum*, ab exilio reductos, in imperium restituendi consilia ceperunt, oppressionem. Nihil vero succurrit, quo pœnam, a conspirantibus sumtam, ad suum antium referamus. *Romanus* tamen, observante FLEURY, cujus calculum sequimur, a. 948. d. xv. Iunii, in insula Prote mortuus est. Anno igitur 945. hactenus inharere nos oportet.

§. 38. Tertio autem notandum, quod *Bulosudem*, rescissis, quæ cum deo ierat, pactis, exercitum in Francos duxisse, captum vero a Rege istorum in crucem sublatum esse, Græci nostri scribant. CEDRENS quidem in nomine Regis peccat, *Johannem* nominans. At correxit errorem IOH. CVROPALATES, dexterrimeque *Ottonem* nuncupavit. Nec vitio apud CEDRENSVM caret nomen *Bulosudis*, quod deterius etiam in ZONARA legitur, *Bologudes*. Familiars hujus generis sunt errores Græcis, illius ætatis, cum nomi-

E 2

na

(x) INCHOFER, loco ad §. 22. itidem jam citato.

(y) FLEURY in *Hist. ecclesiast.* Tomo XII. pag. 53

na propria exarant, five ab ipsis auctoribus, five a scribis indoctis, profecti. Rectius nomen illud scripsit CONSTANTINVS Imp. ΒΥΛΤΖΕΣ, *Bultzus* (z). Melius enim id congruit cum *Bulchu*, quod Hungari pronuntiant *Bulschu*; quem THYROCIVS aperte inter Duces Hungarorum, laqueo extinctos, memorat (a). Sed & THYROCIVS in nomine Imperatoris errat; *Conradum* enim, pro *Ortone*, nominat, lepidam adtexens narratiunculam, Imperatorem ab altero Ducum, *Leel*, priusquam hic supplicio adficeretur, cornu militari percussum, & ad inferos praemissum esse. Videntur autem nostri *Conradum*, *Ducem Lotbariensem*, in memoria habuisse, qui, infestus Ottoni, Hungarorum agmina in Germaniam excivit: facti autem poenitens cum Imperatore, in gratiam iterum rediit, fortiterque contra Hungaros, prius foederatos, jam hostes, pugnans occubuit: & sic prodicionis poenas Hungaris dedit, perfidiamque in suos, honesta pariter morte, expiavit. Quod TIMONEM quoque observasse video (b): nos, ex AVENTINI lectione, conjecturam fecimus. Neque AVENTINVS supplicium *Bulchu* recensere oblitus est, *Bulzkonem* vero ille ac *Regem* vocat Hungarorum; cui quatuor subjecti fuerint Reguli, *Schaba*, *Lelius*, *Sura*, *Toxus*, quos omnes pari supplicio sublatos prodit (c). At contra aliorum, de rebus Germanicis, scriptorum fidem, qui tres tantummodo numerant, THYROCIVS, in *Chronico*, duos. Enimvero neque Henrico Imp. gloriosum post illa fuisset, forem Giselam nuptum dare Stephano, cuius avus Toxus pudenda morte periit. Clades illa Hungarorum Ducumque, in quibus *Bulchu*, five *Bulofsudes*, primus fuit, incidit in a. 955.

Character
quartus.

§. 39. Denique negligendum non est, quod ZONARAS tradit, post susceptum a Ducibus baptismum, Hungaros ad tempus conquie-

(z) CONSTANTINVS de *Administrando imperio* cap. XL. pag. 110.

(a) THYROCI. *Chron. Hung.* parte II. cap. 25.

(b) TIMON in *Imag. Hung. ant.* lib. III. cap. V. pag. 359. sq. Eleganter vero ille. *Fuit itaque Conradus*, inquit, *Dux Lotbar. in congressu casus, quem reduces Hungari dixerim fuisse Imperatorem, & ad gloriam gentis iactaverint.*

(c) AVENT. *Annal. Bojor.* lib. V. cap. I. sect. 26.

quieville, ac rursus *Bulofudem*, rupto foedere, impressionem in Romanos fecisse. Secundum CEDRENUM, πολλάνικς σὺν παντὶ ἔδνει κατὰ Ῥωμαίων ἐξήλασε *sepius*, cum universa gente, Romanos adgressus est. Hæc Hungarorum quies, & repetita, *Bulofudis* ductu, incurfiones, donec tandem res male ipsis, ac Duci cumprimis, verteret, quatuor saltem aut quinque annos, si non plures, a fatali *Bulzkonis* anno, qui fuit 955. retrogradiendo, abstulerint. Quam ob rem initia religionis Christianæ inter Hungaros, aliter hæctenus ab aliis, circa annos 969. & 989. hærentibus, quæstia exculptaque, altius reducenda, & circa medium annorum 945. & 955. collocanda erunt in posterum. Ponamus igitur a. 950.

Tempus
quæstum
annus 950.
constituitur.

§. 40. THYROCVZIVS, in *Chronico*, cum *Saroltam*, *Geysæ* uxorem, *Gyula* illius filiam fuisse scribit, qui e septem Ducibus, cum multitidine Hungarorum, e *Scythia* egressis, tertius erat (d), toto pæne seculo aberrat: imo, si ex annalium ejus calculo, de ingressu Hungarorum in *Pannoniam*, statuendum esset, seculis plus quam duobus aberravit. Allapsi enim in *Pannoniam* sunt Hungari a. 898. at secundum annales THYROCVZII a. 744. Verum chronologicas apud scriptores istos rationes, homines non malos, rudi tamen arte enarrantes, quæ avorum memoria gesta cognoverunt, frustra quæfiveris. Nolim ego nostris suos *Capitaneorum*, ut vocant, ordines turbare, neque enim suo destituuntur præsidio (e). Plures tamen fuisse existimo, quibus *Gyula* nomen subinde adhæsit. THYROCVZIVS ipse cum, quem *Stephanus Rex*, victum captumque, ex *Transilvania* deportavit in *Hungariam*, tertium fuisse adferit, a *Gyula* majore, Duce ex prioribus septem. Idem juniorem istum, *Stephani* avunculum fuisse, tradit (f). CONSTANTINVS *porphyrog.* nomen *Gyula* non proprium, sed dignitatis
E 3
eujus-

Chronologicus
Thyrocvzii error
corrigitur.

(d) THYROCVZ. *Chron. Hung. parte II. cap. 5.*

(e) CONSTANT. de *Administ. imp. cap. XXXVIII. pag. 107. de Hungaris. Erantque gentes eorum, inquit, septem, & Principem vel indigenam, vel alienigenam, habuerunt nunquam: sed erant inter ipsos BOEBODI quidam, quorum primus is est.*

(f) THYROCVZ. *Chron. Hung. parte II. cap. 5. conf. cap. 24.*

cujusdam inter Hungaros fuisse, testatur. τὸ μὲν Καλή ἐστὶν ὄνομα κύριον, τὸ δὲ Καρχὰς ἐστὶν ἀξίωμα. ὡς περ καὶ τὸ Γυλάς, ὃ ἐστὶ μείζων τῆς Καρχὰς. Est autem kale, inquit, nomen proprium, sed karchas est dignitas, quemadmodum Ἔ Gylas, que tamen major est, quam karchæ (g). Et in precedentibus scripserat, Habent autem primum ducem exercitus, Principem, ex prosapia Arpadis, Ἔ duo alios, Gylam Ἔ karcham, qui judicum vicem obtinent (οἵ τινες ἔχουσι τὰ ξυ κριση). Pergit vero, Et habet unaqueque gens peculiarem principem, suntque Gylas Ἔ karchan, non nomina propria, sed dignitates. (ἰστὸν, ἔτι ὃ Γυλάς καὶ ὃ Καρχὰν οὐκ εἰσὶν ὀνόματα κύρια, ἀλλ' ἀξιώματα (h). Fateor, nihil me invenire, quo Constantini sententia, quasi Gylas & Karchas, vel Karchan, adpellativa, eaque dignitatum, apud Hungaros sint nomina, commode explicari ac defendi possit. Verba tamen adscribere non piguit, ut alii, si quid habuerint, ad profectum invitarentur.

CAPVT IV.

ECCLESIAE ORIENTALIS

*ministerio religionem Christianam inter Hungaros
primum plantatam esse evincitur.*

§. 41.

Hoc capite ecclesiæ orientalis in Hungaros merita ad eum locum, de quo detrusa sunt, restituere, eaque ab inerti oblivione, quæ animum ingratum comitem trahit, vindicare, est animus. Eadem opera præcellentes Regum Hungariæ, in ordinandis ecclesiæ rebus, prærogativas delibabimus, quarum hodiernum usque rudera quædam superant, sed olim profus erant eximia. Quanquam vero, quæ superiore

(g) CONSTANTINVS *De Administr. imp. cap. XL. pag. 110.*(h) IDEM *ibidem cap. eodem.*

periore capite differebamus, Græcorum, in convertendis ad Christum Hungaris, fidelia officia satis loquantur, quia tamen suorum tantummodo scriptorum testimonio nituntur, de illis amplius disquirendum est. Testes quidem ita comparatos primo omnium evincendum, ut eorum fides jure sollicitari nequeat. Ac rei gesta, tametsi non interfuerint, justo longius tamen non distabant, elari circa finem seculi XI. initiumque seculi XII. Deinde, quod scriptores istos inter se conferentibus continuo patebit, unum omnes monumentum vetus, rebusque descriptis æquale, in annales suos transfudere; iisdem namque sententiis, imo iisdem fere verbis, utuntur⁽ⁱ⁾. Et mihi quidem ZONARAS auctorem primum simpliciter secutus, CEDRENVS & CVROPALATES nomen Francorum, vel potius Germaniæ, Regis, sub quo *Bulchu* Dux supplicium subiiit, ex sua quisque opinione supplevisse videntur. Quo factum est, ut CEDRENVS, privatus & monachus, veterum codicum lectio- ni ita unice adfixus, ut in recentiorum temporum gestis hospes esset, svavem illum erraret errorem, *Johannem* dicens, quem *Ottone* vocare debuisset. At *scylitzes*, in luce hominum agens, *Curopalatis* honore, in aula imperatoria, defunctus, unde & appellatio ei adhæsit, non æque ignorare poterat, quæ vel suo, vel non multo ante decurso, tempore acta fuerunt. Hujusque monumenti auctorem, quem tres illos trivisse affirmavimus, circa Constantini tempora vixisse, dubitare nos non sinunt, tam Ducum in urbe Constantini baptizatorum, quam adducti ad Hungaros *Hierothei* Episcopi, nomina; quæ certe, sine literarum præsidio, seculi, & quod excurrit, ætatem, haud tulissent. Si vero tulerunt,

SS. Græcorum, quorum testimoniis nitimur, fides adstruitur. Quia veritatem dicere potuerunt.

(i) Existimant multi CEDRENVM, SCYLITZEM & ZONARAM alterum dicta alterius, bona fide, descripsisse. Verum, an ejusdem homines ætatis, sine turpissima plagii nota, uno eodemque in loco ac pane tempore, id facere poterint, aut, fama sua prorsus securi, id facere sustinuerint, non facile mihi persuaserim. Quid enim obstat, quo minus omnes, ex unis sua hauserint fontibus? unde illa in narrando similitudo, aliqua tamen etiam, inque plurimis exstantior, dissimilitudo. Exemplo sit noster hic locus.

runt, rem divulgatam, inque publicum omnibus notam, quæ nec seculi spatio in animis hominum obliterari potuit, fuisse necesse est.

Partium studio nihil indulerunt.

Contra Latini.

§. 42. Quam vero a fingendo, utique fraude excudenda, scriptores nostri alieni fuerunt, vacuus ille ab omni partium studio animus, & summa narrationis simplicitas, argumento est. Nul- lum illos in Hungaros meritum venditare, nullo verborum ambi- tum officia sua prædicare, nullum in universum, vel præiens com- modum, vel jus quoddam in futurum, aucupari videas. Secus La- tini, qui, quoties Hungaros sua cura studioque Christo lucratos narrant, lucrum simul, quod fecerunt ipsi, adnectunt. Et Pilgrinus in sua suorumque opera celebranda paulo videtur esse effusior: for- te ut Metropolitanæ honores, quos ab AEppo Iuvaviensi sedi suæ molestius ferebat interceptos, facilius a Pontifice impetraret; cuius rei causa ipsi supplicabat. Gregorius autem Pontifex VII. totum postea regnum Hungariæ, pro munere, sibi vindicare, non erubuit; cuius literas suo loco perstringemus. Quid dicam de Silvestri Pa- pæ II. diplomate, misso, ceu recentiores quidam volunt, ad Ste- phanum; quo quamvis omnia apostolicis S. Regis laboribus ad- scribit, regno tamen miris verborum græphis insidias fruit, dum ultro oblatum accipit, danti magnifice reddit, atque iterum repo- scit, Regemque, una cum successoribus, curiæ Romanæ subdit. Quid denique BARONIVM, INCHOERVM, *alios*, commemorem, qui id sibi negotii solum datum esse crediderunt, ut non animas Hunga- rorum, sed regnum & opes, universasque eorum fortunas, in Pe- tri piscatoris lagenam cogerent. Quibus quis non indignetur? li- berrimam gentem, ob amplexam Christi doctrinam, quæ multo magis homines in libertatem reponit, sub triste servitutis onus de- primere? Lenissime ex diplomate Silvestri & Gregorii literis re- spondent, ecclesiam Romanam subjectos non habere ut *servos*, sed ut *filios* suscipere. Sed mittant officiosa verba fundere, quando in Hildebrandi Hildebrandinorumque actis nemo ita peregrinus est, ut blanditiarum istarum officias suo æstimare pretio nesciret.

§. 43. Atque hæc dicta sunt, ut fidem Græcorum, quorum ^{Hierotheus} testimonii nitimur, in tuto collocaremus. Erit igitur primus Hungariae Episcopus ^{Hierotheus}, Hungaris ab ecclesia Græca datus, hoc minus nostris pœnitendus, quo excellentior ejus est laus, dum vir pietate celebris audit. A vero non abludit, plures cum ipso sacerdotes CPoli in Hungariam exmissos: crescente saltem credentium in Christum numero, plures ab ^{Hierotheo} inaugurari oportuit, qui sacris tractandis, iisque plus ultra propagandis, sufficerent. Si quis conjecturæ locus, a Slavis fidelibus, Græcorum, quod supra observavimus, & ecclesiastica gentis historia testatur, ritu initiatis, sacerdotes illos potissimum adscitos, existimo. Hinc enim arcesendum, quod TIMON prodit, plura Vngaros vocabula, quibus res quasdam sacras efferunt, a ^{Slavis} mutuatos esse (k). Annales ^{Adalbertus} Hungarorum, ^{S. Adalbertum}, e Bohemia in Hungariam profectum, altero loco ut illic Christum adnuntiaret, quo tempore Stephanus natus fuit ^{reponendus} Geyla, primum Hungarorum fuisse apostolum, volunt. Satis vero jam ex dictis liquet, posteriorem ^{Hierotheo} accessisse, altero igitur loco reponendus. Et venisse in Hungariam ^{Adalbertum}, cum jam religio Christiana a Principe & parte populi admittenda esset, hæc CROMERI testimonio esse possunt, *Ibique annum S amplius, inquit, commoratus, Adalbertus nempe in Hungaria, Geysa principe cum uxore faventibus, Vngaros, religione Christiana, non ita pridem, nec univoerse adhuc, suscepta, per interpretem accuratius imbuit* (l). Paulo aliter HAGECIUS, nostram tamen & is ad mentem, *Aber der Bischof hatte Nachrichtung, daß der König in Ungern von dem christlichen Glauben etwas abgewichen war, eilet derwegen zu ihm, und kam aus der Crabatischen Mordruscha des dritten Tages in die Ungerische, und von dannen gen Ostr'zehoma oder Gran in Hungern, allda fand er den König und predigte für ihm das Wort Gottes, in der Lateinischen Sprache, und unterrichtete ihn im christlichen Glauben*

(k) TIMON in *Imag. Hung. ant. lib. III. cap. VI. pag. 368.*

(l) CROMERVS *De origine & rebus gestis Polonorum. lib. III. in Boleslao I. confer DLVGOSYVM Hist. Polon. lib. II. ad a. 994.*

Glauben (m). Probo interea sententiam TIMONIS, qui *Adalbertum* Hungaris, & sigillatim *Geyſæ*, primam operam navasse, *Stephanum*que filium baptizatum ab eo esse, statuit, antequam *Pragenſium* insula fuisset insignitus; eum tamen aliquando *Praga* in *Hungariam* iterum excurrisse (n). Neque audiendus *INCHOFER*, primum ejus adventum ad annum demum 989. referens (o); constans enim *Hungarorum* traditio, qualemcunque ob difficultatem, convellenda non est.

§. 44. Fide igitur *Byzantinorum* scriptorum adſerta, quin *Hungari* *Transilvaniæ* sacerdotum *Græcorum* ministerio, *Gyula Ducis* providentia, *Christianam* doctrinam amplexi sint, dubium relinquitur nullum. Sed superant, cum alibi, tum in antiquis veterum *Hungariæ* Regum decretis, morum, disciplinæ ac rituum *Græcorum* vestigia expressissima, ex quibus sententiæ nostræ, qua *Hungaros* quoque *Hungariæ*, iisdem *Græcis* ac *Gyula Duce* auctoribus, per nuptias *Saroltæ*, deum *christiane* colere doctos esse, adstruximus, lumen & firmamentum accedit eximium. Prius vero quam Regum decreta excutiamus, luculentum quoddam *græci* moris vestigium, in *diademate regni*, paulo attentiore mente intueamur. *Diadema* illud, aut si mavis *corona*, qua *Reges* *Hungariæ*, quoad longissime respicere, eorumque memoriam recordari ultimam licet, longo omnes ordine insigniti fuerunt, adeo ut legitimus *Rex* non haberetur, nisi *cujus augustum* caput *sacrum* hoc pondus pressit, *græcæ* esse consuetudinis, adfirmare nulli dubitamus. *Formam* namque ejus si species, ex clausurarum, ut vocant, coronarum numero est, quales ante tria abhinc secula *Europæ* Regibus coronæ in usu non fuerunt. *Soli Imperatores* clausas hujus generis coronas proprias sibi vindicabant: ceteri vero *Reges* *diadematibus*, ex *aureo circulo* confatis, ex quo *pinna* quædam ornamentorum, vertice tamen aperto, efflorescebant, usi

Morum, disciplina, ac rituum Græcorum apud Hung. vestigia.

Corona regni formæ & operis græci.

(m) HAGECIUS in der *Böhmischen Chronik* od a. 990.

(n) TIMON in *Imag. Hung. ant. lib. III. cap. VIII. p. 400. sq.*

(o) INCHOFER in *Anna. eccl. regni Hung. ad a. 989. pag. 230.*

uli sunt (p). Græcorum præcipue morem referunt catenula aurea octo, in toridem gemmas desinentes, & ad utrumque, juxta aures, latus, hinc quatuor, illinc quatuor, dependentes, nona insuper in tergum defluente. Maximo autem argumento, ad græcos coronæ Hungaricæ natales adtribuendum, nobis est, quod Illustriss. Comes PETRVS de REWA, sacri illius cimelii Conservator quondam Ducumvir, qui eam intentis oculis adspexit sollicitèque descripsit, præter Salvatoris mundi, Beatiss. virginis Mariæ & SS. apostolorum, Constantini præterea M. aliorumque Græcorum Impp. imagines in ea extare, &, quod caput rei est, literis græcis notatas esse, prodidit (q).

§. 45. Tanta hæc Illustriss. Comiti de Rewa visa sunt, ut & Suffragium ipse sacri diadematis originem ad Græcos referret. Scribit enim de crucis signo, a Constantino M. viso, *Quo deinceps & in præliis, pro vexillo, utebatur, cum duabus græcis literis, Christum denotantibus; quo more in corona quoque nostra, ad imaginem salvatoris, expressas videmus.* Et pergit, *Quid, quod in inferiori coronæ circumferentia, imaginem suam Constantinus, cum quibusdam Impp. Græcis, insculpi fecit cet. Videtur autem græci artificii esse nostra corona, non tantum ex dictis imaginibus & literis, sed & appensis catenulis, que iisdem locis, in iconibus Græcorum Impp. deprehenduntur cet. (r).* Ex quibus verbis, quid de corona Hungarica Comes de REWA, testis ipse oculatus, senserit, abunde colligas. Estque testimonium hoc Rewaianum tanto æstimandum validius, quo minus ulla in auctorem suspicio cadit, ac si opprobrio cujusquam aliquid comminisci voluisset. Vulgatam enim opinionem historicorum, qui Reges Hungariæ diadema a Pont. Rom. accepisse credunt & scribunt, sine ullo scrupulo sequitur, ac plurima operose commentatur,

F 2

(p) SCHMEIZEL de Coronis, tam antiquis quam modernis, iisque regiis, sect. II. cap. 2. artic. 2. pag. 164. sqq.

(q) PETRVS DE REWA De Monarchia & sacra corona regni Hung. Cent. VII. pag. 141. sqq. Conf. SCHMEIZEL loc. cit. Disc. pec. de corona Hung.

(r) DE REWA loc. cit. pag. 142.

tur, ostensurus, qui factum sit, ut græci artificii ingeniique opus illud aureum Hungariæ Regibus Roma a Pontifice fuerit transmissum. Censet igitur, diadema nostrum idem illud esse, quod Constantinus M. Imp. Silvestro I. P. R. donavit, quodve ad hoc usque tempus in thesauris Pontificiis latuit. Ejusque sententiæ PLATINAM sibi auctorem fuisse memorat. *Dum, inquit, diligentius illustraria quedam signa antiquitatis illius collustrarem, & præsertim, quid sibi vellent literæ græcæ, cum imagine & nomine Constantini --- contemplerer, occurrebat mihi in celebri historico Platina, in vita Silvestri Pontificis, insignis locus cet.* (s)

Origo ejus
frustra a
Const. M. &
ex thesauris
Pontificiis,
derivatur,

§. 46. Sed nihil, quæ diffuse a REWA dicuntur, probant amplius, quam quod corona nostra non Romanum, sed græcum artificium referat: donum vero Constantini M. esse, datum Papæ Silvestro, prorsus non probant. Quin nulla penitus vera defensione Illustrissimi Comitum conjectura potest. Momentosam ipsemet sibi format objectionem, *At quo pacto, inquit, inter tot secula ac discrimina, inter gazas & thesauros Pontificum Rom. latuisset, donec D. Stephano conferretur, id sane non vulgare divinæ providentiæ testimonium est* (t). Sed hoc nihil est; non enim, nisi re prius demonstrata, ad divinam providentiam confugiendum erat. Deinde ex PLATINÆ verbis nullo modo colligi potest, diadema, quod Constantinus M. non Silvestro soli, sed pontificibus ecclesiarum promiscue, contulit, vere regium tamque fuisse sumtuosum. Augustæ certe illius formæ, cujus est nostrum, haud fuit. Nondum enim Constantini M. temporibus coronæ imperatoris habitum istum induerant, ad quem, succedente demum tempore, Imp. CPolitani, in luxu & splendore omne decus imperatorum collocantes, eas extulerunt. Docent id numismata, aliaque veterum & recentiorum Imp. signa. Pugnât porro cum sententia Comitum de REWA illud cumprimis, quod ipse testatur, non Constantini M. tantum, sed plurium etiam Imp. imagines in corona nostra esse effictas; quibus

(s) PLATINÆ locum legas licet *in Vitis Pont. Rom. in Silvestro I.*

(t) DE REWA *loc. cit. pag. 143.*

quibus quid in Christi, B. virginis Mariæ & SS. apostolorum choro negotii est? Omnes enim, ad tempora usque Constantini, christiana religionis ofores atque hostes erant acerrimi. Ac recentiorum vultus esse omnino, capitum ipsorum tegmina loquuntur, quæ, teste de REWA, coronæ clausæ sunt, a quarum utroque latere, non secus ac in corona nostra, catenulas preciosas suspensas videre licet.

§. 47. Et vero, qui Stephanum diadema a Pontifice obtinuisse perhibent, Silvestri opus, quod Duci Polon. prius destinaverat, quam ad Stephanum, divino oraculo monitus, illud mitteret, uno omnes ore fuisse fatentur. Id ipsum *charta* Silvestri, quæ, una cum corona, ad Stephanum, si diis placet, fuit transmissa, nobis insinuat. Sic enim in ea Pontifex, *Oramus omnipotentem deum*, inquit, - - - qui diadema, quod Duci Polonorum confectum per nos fuerat, Tibi dandum mandavit cet. (u). Hic vero INCHOFERVM, diplomatis pontificii auctorem, ejusque socios, diplomatis defensores, conclusos teneamus, ut sese, si possunt, expédiant, nobisque dicant, cur Silvester, non Constantini M. tantum, sed & aliorum Imp. Græcorum imagines, in sui operis cimelio, elucere voluit? cur græcis eas literis insignivit? cur universam coronæ formam, contra occidentalium Regum morem, Græcorum æmulam sinxit? Respondeant Illustriss. Comiti de REWA, sine omni furo, significanter eam in rem differenti, *Quod si Pontifex*, inquit, *sive fuerit ille Benedictus VII. sive Silvester II. dictum diadema fieri curasset*, tum habuisset causam, propter quam a characteribus linguae græcæ, in opere proprio, abhorreret. Gentem enim græcæ, imo terram ac linguam ipsorum, ob sehisma & divortium, a Romana religione factum, graviter oderat, eo magis, quod, toties per Pontifices tentata concordia, nullo pacto ad conformitatem fidei reduci poterant. Quin potius Pontifex, velut opus suum, literis latinis atque nominibus Romanis imaginibusque exornasset, quo & beneficium donumque, potestati Romanæ & genti conformis, illustrius fuisset. Præferim cum Romani, insita ambitione & gloria, templa, columnas cet. Et quid magis, ad probandam rei veritatem, evidens, quam communis rerum discretio, per notas, vel pos-

Silvestri
P. R. opus
esse, absurde
adferitur.

F 3

sessoris

(u) INCHOPER in *Annal. eccl. regni Hung. ad a. 1000. pag. 257.*

sefforis, vel auctoris, proprias; siquidem hic & imago Constantini est, & insigne ejusdem cruce invenitur. Quod si inventionis & opera Pontificis corona esset, tum, sine dubio, Pontificium insigne, corpori suo impressum, firmiter ostentaret, ut monumentum tam excellens auctori suo, sine hesitatione, adscriberetur. Tales tamen pontificia dignitatis notae in corona nusquam videntur: sicut eas in pomo, adjuncto coronae clenodio, ab una parte, ab altera vero insigne regni Hung. invenire licet. Quod si itaque utrumque, corona & pomum, uni & eidem auctori imputetur, tum nullum est dubium, quin in nobiliori opere, majestatem Regibus conferente, Pontifex suum insigne exprimi curasset (x).

Auctoris, de
coronae illi-
us origine,
conjectura.

§. 48. Hic murus aeneus esto, quem BARONIVS, INCHOFER, omnesque sui similes, regnum Hungariae pro auri pondere mercantes, Regesque ipsos in curiae Romanae servitum addicentes, arietare tentent, tentent inquam. Sed Stephanum ajunt seque suosque successores, simul cum regno, in clientelam Pontificis commendasse. Sed est his quoque insidiantium araneorum telis peniculus a nobis paratus. Quae autem quis. Vnde Hungaris graeci operis diadema illud? Si quid conjectura adsequi possumus, donum Imp. CPolitanorum fuit, quod Hungaris, ob fidele quoddam officium, imperio Romano utile in primis, contulerunt. Solebant enim exterarum gentes, si quam egregiam Imperatoribus Graecorum operam navarunt, coronas quoque, inter cetera ab eis munera, flagitare. Constantinus porphyrog. demum, id muneris barbaris conferre indignum ratus, filio Romano lepidum suggestit consilium, quo preces flagrantium eluderet. Si quando, inquit, sive Chazari, sive Turci (y), sive Russi, sive aliae quaequam boreales & Scythicae gentes, ut plerumque accidit, imperiales vestes, coronas, (Σέμουρα) aut stolas, cujusdam praebiti ministerii causa, sibi transmitti, postulent, ita te excusatum oportet: Hujusmodi stole & coronae, quae nos camelauicia vocamus, neque hominum opera confecta, neque humana

(x) DE REWA loc. cit. pag. 142.

(y) Turci, id est Hungari; id quod conjunctio cum vicinis Chazaris, b. realibusque gentibus aliis, ostendit.

humana industria excogitata sunt. Sed, ut ab historia veteri, in libris arcanis, scriptum reperimus, quando deus Constantinum illum M. Imp. effecit, qui primus Christianorum imperium tenuit, illi per angelum tales stolas & coronas, quas nos camelauicia vocamus, misit, iussitque ea deponere in magna sancti dei ecclesia, que, de nomine sapientiæ dei enyphostate, sancta sophia appellatur cet. Paucisque interjectis, Quin etiam, inquit, sancti & magni Constantini, in dei ecclesie sacra mensa, maledicto scripta est, ut ipsi per angelum deus mandavit, ut si quis Imperator, pro quacunque necessitate cet. (z). Nota, quod dicit, Illi per angelum tales stolas & coronas misit. Vide enim, an non ex sparso hoc rumore enata apud Hungaros est opinio, ut coronam suam, CPoli adlatam, angelicam dicerent, sacramque colerent? Quando autem, a quo & cui, an non Bulofudi aut Gyle, in reliquis donis, quibus CPoli baptizatos Imperator donavit, hæc corona data fuit? conjecturas ex conjecturis exsculpere nolumus.

Vnde angelica dicta?

§. 49. Aliud græci moris exemplum crux Hungarica, cum duplici transversario stipite, quæ Regum nostrorum inigne est, eisque in coronationum solemnibus hodie antefertur (a), nobis supeditat. Crucem enim Imperatoribus Græcis maxime semper charam fuisse, ac sceptri loco ab eis gestari solitam (b), non ignorant historiæ Byzantinæ curiosi. De Justiniano hinc Perill. Dn. de LVDEWIG, sequitur, inquit, Justiniano M. tantum non propria diuæ crucis imago, relata passim in illius nummis cet. (c). Pari consuetudine Hungariæ Reges nummos suos cruce signabant. Vidi nummulos argenteos Stephani, Andree, Bele, Ladislai, geminæ crucis imagine notatos, quos Stephani Sancti seculum attingere, variis haud difficiliter probari posset rationibus. Cumque recentiore ævo nummi Hungarici crucem, palmæ insertam, repræsentent, antiquitus, in argenteis, totam aversam faciem crux una & sola

(z) CONSTANT. PORPHYROG. De Administr. imp. Cap. XIII. pag. 63.

(a) PETRVS DE REWA de Monarchia & S. corona regni Hung. pag. 149.

(b) vid. IAC. GRETSERVS de Cruce Christi Tomo I. Lib. II. cap. LV.

(c) de LVDEWIG in Vita Justiniani M. pag. 653.

sola occupabat. Quid de nummis Byzantinis CAROLVS DV FRESNE promiscue? *Jam vero, inquit, Imperatorum Byzantinorum pietatis, si qua fuit - - - argumentum præcipuum fuit, quod crucem, vel Christi monogramma, nummis suis crebro adscriberent, Christi etiam ipsius, interdum S deiparæ, atque adeo Sanctorum, imagines effingi curarent* (d). Nec est, quod in Justiniani & antiquiorum Imperatorum Græcorum nummis crux tantummodo simplex compareat; certum enim & exploratum est, commutatam eam a recentioribus cum duplici, hancque seculo X. magis jam fuisse frequentatam. Dignus præcipue spectatu, quem *Johannis inter Zemiſcæ nummos protulit CAR. DV FRESNE* (e), in quo arcam aversam crux duplex sola, perinde ac in argenteis Hungaricis, implet, super ramo tamen excitata florido. Quare cum corona Hungaria ad morem Imperatorum orientis indubitato accedat, quo mirnus crucis quoque insigne ex eodem fonte derivemus, quid vetat? Nam quod a Pontifice Romano insigne illud iterum plerique omnes repetant, causam dicere rogati, non magis hanc, quam priorem, de corona, sententiam tueri possunt. INCHOFER diploma Silvestri Papæ II. adfert: alii ad Legendæ CHARTVITII auctoritatem confugiunt: alii denique dubiam famam allegant, quam *Apostolici Regis* cognomine, quod Stephano ejusque successoribus ex privilegio Pontificio adhæserit, stabiliri putant. At nos, *Apostolici Regis* cognomen privatæ originis, toto, post regnum S. Stephani auspiciis, seculo penitus ignotum, diploma autem Silvestri spurium esse & suppositium, Legendarium denique CHARTVITIVM fidei nullius scriptorem, evidentibus argumentis evincemus.

Fundamentorum, qui crucis istud insigne a P. R. reperunt, subvertuntur.

Fundamentum primum, ex apostolici Regis cognomine.

§. 50. Ac primum, qui *Apostolici Regis* axioma, inde a primordio initi Christiano ritu regni, Stephano, & successoribus ejus, collatum a Pont. Rom. ferunt, eamque ob causam potestatem illis factam, duplicem ante se crucem, apostolatus insigne, præferendi, doceant, quæso, nos, cur Stephanus nec in diplomatis, nec in

(d) DV FRESNE in *Dissert. de Imperator. Constantinopolitanorum numismatibus* §. 23.

(e) DV FRESNE de *Familii Augustis Byzantinis* pag. 152.

in decretis suis, ambitum illum denominandi adhibuit? Si præ modestia ipse adhibere noluit, in successorum tamen Regum decretis, *S. Ladislai, Colomanni, Andreæ II.* quare nullo unquam alio, quam vel beati, vel sancti, cognomine insignitur? Si ad successores quoque nominis illius honos pertinebat, cur posterii Reges, cum variis titulis ornarentur, *Apostolici* tamen Reges nunquam leguntur salutari? *Ladislaus*, in *inscriptione libri I. decretorum* suorum, *Christianissimus*, in *inscriptione II. Piiissimi*, capite 37. lib. I. modo *Venerabilis*, modo *Christianissimus*, sed nusquam *Rex Apostolicus*, audit. Sic etiam *Christianissimum* vocat *Colomannum*, qui præfationem ad *librum I. decretorum* ejus scripsit, auctor incertus. Atque hic ipse anonymus, toto post Stephanum seculo, illum non quidem Regem, sed *virum Apostolicum*, primus vocasse invenitur. An vero ex privilegio aliquo? Imo vero totus orationis contextus ostendit, auctorem, eadem stili libertate, qua *Christianissimum* dixit *Colomannum*, ejus in rem Christianam studium respiciens, Stephanum quoque dixisse *virum apostolicum*, cum *S.* hujus Regis summa in religionem Christianam, apud gentem suam, merita consideraret. Quam ob rem, licet optimo jure *Apostolici* Regis titulus *Stephano* conveniat, ex his tamen, quæ hæcenus disputavimus, plus satis efficitur, illo ipsum non publico, sed privato, instituto, neque insigniri prius cœpisse, quam cum gens Hungarica, in religione Christiana confirmata, maxima Regis opt. beneficia in dies magis agnosceret, & quibus poterat encomiis gratam mentem declarare laboraret. *Stephani* quoque successores, inclitos Hungariæ Reges, quis Reges *Apostolicos* digne vocari neget? cum in omnia jura, quæ *Stephanus*, ob propagatam stabilitamque, suis unice auspiciis, religionem in regno Christianam, sibi suisque acquisivit, rite successerint. A Romanis tamen Pontificibus eo ipsos titulo decorari, haud facile invenies: luculento indicio, Pontifices Regibus nostris titulum istum adeo non contulisse, ut etiam invidiant. Sed & Reges Hung. jura, quæ, in ordinandis ecclesiæ rebus, ipsis per *Stephanum* contigerunt, regia ab omni tempore potestate exercere, quam adscitio *apostolici* muneris cognomine velare, maluerunt. Hinc est, quod

G
nun-

nunquam foris, sed neque domi temere, titulo illo usi legantur, aut etiamnum uti soleant; quamvis devotas civium acclamationes faciles accipiant. Quid igitur ex Apostolici Regis cognomine præfidii illis accedit, qui duplicatam cruceem Hungariæ Regibus a Pontifice concessam putant? quando ne ipsum quidem tueri cognomen possunt. Non nescio WERBÖCZIVM, de Stephano, scripsisse, *Vnde etiam Rex & Apostolus dici meruit, eo quod vices apostolorum in terris, prædicatione & bonorum operum atque exemplorum exhibitione, gessit. Et propterea duas quoque cruces, per collationem summi Pontificis, in signum suæ sanctitatis, quod sc. Rex & Apostolus iuste diceretur, digne meruit habere, pro armorum insignibus (f).* Vnde vero ista WERBÖCZIVS? partim ex vulgi fama, quæ sua ætate erat credulitate in primis infecta, partim ex Legenda S. Stephani, quæ cujusmodi sit, paulo post cognoscemus. Quare, cum in quæstione facti, non juris, versemur, frustra nobis Triboniani illius auctoritas opponitur, apud quem plura alia, cum rebus gestis haud concilianda, exflare, doctis est exploratum.

Fundamentum secundum, ex diplomaticis Silvestri II. literis; quarum argumentum exhibetur.

§. 51. Objiciuntur vero nobis, tanquam Medusæ caput, diplomaticæ Silvestri II. P. R. literæ, quibus Stephano, Ducis inter suos titulo hæctenus insigni, regius honos & nomen confertur, eamque in rem regale quoque diadema Roma ad eundem mittitur. Quod quidem diadema Duci Polonorum Pontifex paraverat, sed, divino oraculo monitus, Stephani legatis in Hungariam deferendum tradidit, Polono repulsam ferente. Regem porro & successores illius inusitata hæc prærogativa Pontifex donat, cruceem ante se, apostolatus insignie, ferendi. Strigoniensem hinc metropolim ceterosque episcopatus ratos habet. Deinde regnum, sub protectionem S. Romanæ ecclesiæ accipit, idque Regi & successoribus possidendum ac regendum liberalissime tradit. Denique tam Stephano, quam successoribus legitimis, sua ac succedentium Pontificum vice, ecclesiæ regni, præsentis & futuras, disponendi atque ordinandi potestatem confert. Atque hæc omnia, ob pietatem & reverentiam erga sedem apostolicam, ob liberalitatem, qua b. Petro regnum cunctaque sua

(f) WERBÖCZ. *Trip. Op. juris consuetudinarii regni Hung. P. II. tit. v.*

sua seque ipsum Stephanus obtulit, & ob munus apostolicum, quod ipse Rex, Christum predicando, ejusque fidem propagando, Pontificisque & sacerdotii vices supplendo, gessit. Ea tamen lege ac conditione, ut, postquam Reges per optimates legitime electi, atque a sede apostolica approbati fuerint, Pontifici Rom. teneantur, vel per se, vel per legatos, debitam obedientiam ac reverentiam exhibere, seque S. Rom. ecclesie subditos esse, ostendere. Ista diplomatis summa est (g), quam paulo fusius oculis subijcere nobis visum, ut distinctius pateret, quid Regibus Hung. Pontificem contulisse, quibus causis ad exercendam tam profusam liberalitatem inductum esse, quid denique lucra a Regibus Hung. Pontifices vicissim abstulisse, curiae suae administri jactent.

§. 52. Jactant sane, an vero probant? Nempe diplomatis literas ostentant. Ipsamne, amabo, tabulam, Pontificis manu examinatam confirmatamque? Imo aliam, hic illic a diversis, ne testium numerum requiras, superioribus seculis descriptam, ac veluti lampadum per varios traditam, ceu INCHOFER fatur, elegantiarum ampullas callide projiciens. Quin lampadem illam, an non ignis fatuus sit, propius intueamur. Digna profecto res est, quam presfortiori examini subijciamus. Videas enim scripturientes passim ad chartam hanc Silvestri audacter provocare, minutisque libellis eorum civium animos opinione studiosè occupare. Ac licet nihil apud doctos aliud consequantur, quam ut exemplo isto commonstrent, qua ratione complures alia fabulae antiquitus, cum heri ac nudius tertius enatae essent, superstitione, quae regnabat, obstetricante, cordatisque filere jussis, verarum progressu temporis historiarum habitum induerint; tamen cum pauci quippe docti ac perspicaces, potior vero pars rerum imperita, & ad judicandum, quod res est, tarda,

Exquisitori
examine
quare sub-
jiciantur,

G 2

(g) Vide INCHOFERVM in *Annal. eccl. regni Hung. ad a. 1000. p. 256. sq.* ubi diploma illud ad verbum exhibet. Conf. MICH. BONBARDI in *Topographiamagni regni Hung. parte I. seg. II. §. 2. pag. 37.* Novissime autem non infimi tabellii scriptor quidam Gallus illud inseruit Tomo I. operis sui, cui titulum fecit, *Histoire des Revolutiones de Hongrie* cet. pag. II. sqq.

tarda, ut hi Regum suorum majestatem melius aestimare ac revereri norint, bonis quibusque civibus entendum est. Ecquid enim augusta DD. Hungaria Regum gloria indignius, quam extraneorum, nullo in ipsos merito insignium, eos subditos profiteri, potestatemque, quam exercent, non nisi vicariam fiduciariamque credere? Sint umbraticorum hominum vana hæc somnia tantum, nihilque majestati, quam intemeratam Hung. Reges hactenus semper tenuerunt, officiant; tamen eum publice referantur, scribantur, ac de industria propagentur, retundenda fastosorum scriptorum audacia est: saltem ut rebus gestis sua conservetur integritas, vera a falsis, sincera ab adulterinis, genuina a supposititiis probe secernenda sunt.

Spurias et
supposititias
esse, ostendi-
tur.

§. 53. Nemo, quod constat, diploma illud Pontificis, priusquam ab INCHOFERO publici juris & lucis factum esset, sexcentis supra quadraginta annis, legit, nemo vidit, nemo usquam extare perhibuit. CHARTVITIUS quidem, dignum suis encomiasticis nomen, apostolica benedictionis literarum, Roma a legatis Stephani delatarum, mentionem facit, verum tamen nomen Pontificis, a quo scriptæ missæque in Hungariam sint, prodere ausus non est. Unde arguimus, neque ipsi literas illas visas ac lectas esse. Post CHARTVITIUM scriptores alii omnes, usque ad BARONIVM, non Silvestrum, sed alium atque alium laudant Pontificem, a quo diadema Stephanus sit consecutus. Nemo igitur istorum diploma illud, quod Silvestri nomen præ se fert, viderit ac legerit oportet. Estque operæ pretium audire, unde illud habeat INCHOFER. Communicatum secum adserit a Fr. RAPH. LEVVACOVVITZ, quod ille ex ATHANASII GEORGIER chartis transcripsit, at GEORGIER, veluti lampada per varios traditum, ubi tandem nactus sit, INCHOFER non dicit. Primus tamen omnium, in archivo Traguriensis ecclesie repertum, in adversaria manu illud sua descripsisse fertur ANT. VERANTIVS, post AEpiscopus Strigoniensis (h). Quasi vero in archivo quomodocunque repertum sufficiat, & non multo plura expedienda fuerint, ut scripturam authenticam esse doceretur. At

(h) De Verantio vid. BELII Notitia Hung. nove Tomo I. pag. 487 & T. III. pag. 327.

neque illud, quod in archivo Traguriensi inventum adseritur, aliquo numero habendum est. Laqueum ipse sibi INCHOFER induit, adfirmans, a VERANTIO descriptum, non ex tabulario ablatum esse. Et certe, si ablatum esset, tam pulchre in tabularium ingeri potuisset, quam ablatum fuit; quo ad tabularii fidem imminuendam nihil esset opportunus. Et tabulario autem quoniam ablatum non est, dicam diplomatis patroni eludere nequeunt, quam doctissimus solertissimusque monumentorum veterum indagator, IOH. LVCIVS, non sine acerbo aculeo, INCHOFERO impiegit. De patria namque Hieronymi, contra INCHOFERVM, disputans LVCIVS, perperamque ab eo allegatum Hieronymum observans, alterum mox falsum hoc, quamvis ab argumento, quod tractabat, alienum profusus, subjicit, eo haud dubie animo, ut, quæ INCHOFERE, vetusta monumenta allegantis, consuetudo sit, palam faceret. Ita vero LVCIVS, *Vnde verba Hieronymi, inquit, in Habacuc, sumserit Inchofer, cum non reperiantur inter eius opera, compertum non habeo. Compertum mihi tamen & notissimum est, illam, quam ipse refert, Silvestri PP. epistolam, anno 1000. Stephano Duci Vng. scriptam, in archivo Traguriensi ecclesie non reperiri; cum diligentissime a me recensitum fuerit, neque in eo ullam antiquiorem scripturam, a. 1185. repererim* (1). Sane nulla plane adest ratio, cur in tabulario potius Traguriensi, quam in archivis Hungariæ, profiterit. Frontem Bonbardæ hic in MICHAELE BONBARDI, *Soc. Jesu, Topographiæ magni regni procacitas Hung. auctore, requiras, qui, quod INCHOFER in paucorum manibus esset, diploma illud plurimum ad usum accommodaturus, profuturum fide, orbi imponere non erubuit, testatus, exemplar ejus originale, penes sacrum regni diadema hodie adservari, (k). An enim suppellestem regiam homo scrutatus & contemplatus est? de cujus arcta custodia vide, amabo, Illustriss. Comitem de REVVA* (1). Scrutatus est, accurateque spectatam sigillatim omnem de-

C 3

linea

(1) IOH. LVCIVS *De regno Dalmatiæ & Croatia pag. 459.*

(k) BONBARDI *Topogr. magni regni Hung. loco ad S. 51. allegato.*

(1) PETRVS, de REVVA. *de Monarchia & S. corona regni Hung. p. 140. & 151.*

lineavit ipse Illustriss. Comes, diplomaticas vero ille literas nullas invenit, nullas hinc commemoravit, Silvestri Pontificis nomen ex aliis scriptoribus & calculo temporum eruit (m); quo labore carere poterat, nisi chartam Pontificis ignorasset. Nec CARATA, Pontificis ad Ferdinandum II. Imp. nuncius, cimelia regni, cum Ferdinandus III. Rex Hung. inauguraretur, contemplatus, diploma aliquod vidit; alioquin vulgi opinionem suffragio suo non confirmasset, coronam a Benedicto VII. Stephano missam, idque a. 960. cum Stephanus nondum in lucem editus esset, accidisse scribens (n). At procax BONBARDI fingere non desinit. Re-
 citato diplomate pergit, *Hoc idem, inquit, privilegium, tempore Sigismundi Imp. & Regis Hung. una cum aliis compluribus, confirmatum est, in generali ac celeberr. concilio Constantiensi, jurisquejurandi religione roboratum.* Quæ hæc scribendi licentia? Vbi pudor? Hoccine est historias scribere, an nenas præficarum, ne quid gravius dicam, componere? Quod si in hac literarum luce tantum audaces quidam sibi sumunt, quid non, sub barbariei illius nocte, Legendarios existimabimus patrasse. Etenim, libertates ecclesiæ Hungaricæ in concilio Constantiensi confirmatas, bene novimus (*): sed privilegium illud Pontificium in concilio prolatum ab eodemque confirmatum esse, ante BONBARDIVM nemo somniavit. Et vero, si VERANTIVS primus, ex Tragurino archivo, uti est apud INCHOFERVM, chartam in lucem protraxit, qui potuit sesqui seculo ante, in concilio Constantiensi, confirmari? Sed redeant boni illi viri per nos in gratiam licet.

Ad Timonis
 rationes re-
 sponderur.

§. 54. Quid hic TIMON? Nollem clarissimo in mentem venisset scriptori, chartæ tam dubiæ, tam suspectæ, manifestoque falsæ, patrocinium suscipere, solitumque in aliis ingenii judicandique acumen illud suum prodigere. *Antea, inquit, animi pende-
 bam & hæsitabam, an epistola illa, quam primus Melch. Inchofer Anna-
 libus suis inseruit, esset vere Silvestri II. P. M. Causa dubitationis e-
 rat,*

(m) IDEM *ibidem* pag. 2.

(n) CARATA *Comment. de Germania sacra restaurata* pag. 229.

(*) vid. VVERBOECZII, *Trip. Juris consuetud. regni Hung. opus* p. I. tit. II.

rat, quia in eo tabulario, in quo eam repositam esse indicavit, inventa non est (o). Ergo religio eorum, qui diplomatis literas primi protulerunt, LEVACOVITZ & INCHOFER, impedire haud potuit virum cordatum, quo minus animi penderet haesitareque: quis nobis igitur merito succenseat, scapham scapham dicentibus? Pergit TIMON, Nunc ad rem comprobendam, ex scriptis eorum, qui etati D. Stephani propiores fuerunt, accipio argumentum. Andreae II. R. Vng. illa sententia, quam supra posui (p), & iisdem indita literis, Pontifex eum vocavit Apostolum gentis nostrae, cum sententia Silvestri mire coheret. Verum Silvester Regem in literis suis Apostolum non vocat, apostolicum tantum munus eum gessisse, scribit. Incertum itaque, utrum Rex ad literas Silvestrinis, an ad alterius cujuscunque Pontificis dictum, respexerit, an, quod maxime consonum, Legendae cujusdam testimonium secutus sit; siquidem Pontificis nomen, perinde ac Legendarii, ignoravit. Postremo TIMON ait, Chartuitius vero, in vita S. Stephani Regis, & epistole Roma adlate mentionem facit, & quibusdam dictis Silvestrinis utitur. Dicta autem duorum virorum, temporum locorumque intervallo disjunctorum, casu & fortuito concurrere non poterant. Dicta haec, quae tam in Legendae CHARTVITII, quam in literis occurrunt Silvestrinis, sunt: *ignote gentis, divina gratia docebit, crucem apostolatus insigne, ecclesias vice nostra ordinandas.* TIMONI id ultro largimur, duorum virorum dicta, tam praecipue dubia, quale est illud, *ignote gentis*, ita nimirum Hungaros Pontifex vocat, temporum locorumque intervallo disjunctorum, casu & fortuito concurrere non potuisse. Sed quando concludit, CHARTVITIVM formulas istas et literis Silvestri hausisse, vitio, ut in scholis philosophorum dicitur, petitionis principii argumentum laborat. Sumit enim literas Silvestri Chartuitio lectas, atque adeo genuinas atque antiquas esse. Verum hoc illud est, quod in quaestionem vocatur: & a TIMONE probari prius debuit.

(o) TIMON in *Imag. Hung. ant. Lib. III. cap. VIII. p. 407. sq.*

(p) Vide superius dicta ad §. 14. unde apparebit, verba Regis ad praesens argumentum nihil conferre.

deuisset, quam sumeretur. Sin id, quod petitur, non sumas, non minus literarum Silvestri editores primi, cum Legendam Chartuitii manibus versauerint, formulas illas ex Chartuitio, quam Chartuitius ex literis Silvestri, depromere potuerunt. Si Chartuitius ex Silvestrinis literis promisit, an, quæso, poterat nomen Pontificis, quod in fronte earum legitur, ignorare, ejusque, in Legenda sua, penitus dememinisse? Imo ignorarunt scriptores omnes nomen Silvestri, antequam recentiores, in quibus familiam ducit BARONIVS, subducto temporum calculo, id exsculpissent. Olim enim alii Bonifacium VII. alii Benedictum VII. alii Gregorium V. nominabant (q); a quo Stephanus diademate, augustisque, in ordinanda gentis ecclesia, privilegiis donatus sit. Quo sit, ut neque, in anno constituendo, veteres cum recentioribus conspirarent, sed mirum inter se in modum discrepent. Igitur, cum prorsus verosimile non sit, Chartuitium dicta illa ex literis accepisse Silvestri, dicta tamen duorum virorum, temporum locorumque intervallo disjunctorum, casu ex fortuito concurrere non potuerint, ut literarum Silvestriarum editores primi dicta hæc ex Legenda Chartuitii pia fraude surripuerint, consequitur. Atque hæc ipsa res totam literarum Silvestri causam destruit; quas si quis non solum cum Legenda Chartuitii, sed & cum Gregorii VII. epistolis (r), ad Salamonem & Geysam Reges Hung. scriptis, contulerit, ex quibus earum tam argumentum, quam formula dicendi inuitiores haustæ sint, facile adsequetur. Nobis immorari istis non libet; præcipua enim literarum momenta toto hoc, ut & sequenti, capite, aliunde excutimus, nec pretium operæ fuerit, scripturæ, nothæ per se & suppositiæ, argumentum ponderare.

Fundamentum tertium ex testimonio Legendæ Chartuitii;

§. 55. Vltimum est, quod & CHARTUITIVS, in Legenda S. Stephani, crucis insigne Roma a Pontifice adfirmet transmissum. Sed idem coronam quoque similis ait esse originis, in cuius tamen sententiæ partem contrariam tam aperta tamque solida rationum momenta

(q) Scriptorum nomina citat vir longe Celeberr. MART. SCHMEIZEL, in *Comment. historica de coronis pag. 207.*
 (r) Literas illas allegatas vide infra, ad §. 64.

menta adesse vidimus, ut, his nisi expeditis, non possit scriptoris illius fides consistere; quod contra eum est vaum. Roget, secundo, quis, quid hominis auctor sit? CHARTVITIVM Episcopum vocat SVRIVS; quod verò nomen frustra apud vetustiores omnes alios quaesiveris, frustra, cujus loci Episcopus fuerit, investigaveris. Argute TIMON Bosnensem facit Episcopum, ita ut, si neque in hujus praesulum episcopes fastis reperiretur, ratio aliqua superfit, quare omissus fuit. Fuerit Chartvitiuſ, inquit, meo iudicio, Episcopus Bosnensis, cum admodum nullius loci Episcopum chartaceus noster CHARTVITIVS se dicit, ita Colomanno Regi Legendam suam inscribens; insigni iterum alucinatione, cui Regi auctor non prodidit, vel certe editor SVRIVS monstrum utrinque aluit. Colomanus enim Hung. Rex, a. 1115. vita functus, intelligi nequit. Decretum siquidem, in epistola ad Regem, scriptor sese vocat; coævus hinc Ladislao fuisset, cujus auspiciis a. 1084. vel praecedente, Stephani Regis corpus elevatum colendumque publice fuit expositum. Si coævus erat, absurde de Ladislao ad Colomannum, successorem illius proximum, scripsit: *Ladislauſ Rex, qui tunc ad reip. gubernacula sedebat.* Absurdiusque multo, de rebus, sua aetate gestis, dixisset: *Lapidum acervos effecerunt, qui postea longo illic tempore permanserunt.* Paucisque interjectis: *Mira quidem res, & nostris temporibus stupenda* (s). Denique quam hodie *Transilvaniam* vocamus, veteribus Hungaris, etiam in latinis scripturis, dicebatur *Erdély*, Andrea II. temporibus *Vltrasilvania*, Bela demum IV. regnante, *Transilvania* (u). Sed Legendarius noster Transilvaniam jam vocat. Quarto, si recentioris aetatis scriptor noster est, quod Timon agnoscit, pluraque id pronuntiata indicare fatetur: atque adeo si Colomannus, non ille antiquior Hungariae, sed Haliciae Rex, Bela IV. germanus, est intelligendus, cui

H

Legen-

(s) Hæc & cetera, hoc paragrapho allegata, TIMON differit, in *Imag. Hung. novæ cap. VIII. pag. 56. sq.*

(t) vid. *Scriptores rerum Vngaricarum pag. 278. & 279.*

(u) Suffragante TIMONE, in *Imag. Hung. novæ cap. X. pag. 80.*

Legenda nostra inscripta sit, plus quam duobus seculis ab ætate S. Stephani distabat; an igitur in his, quæ omnium cordatorum fidem excedunt, firmus satis testis? Quanta & qualia sunt hæc, quod a Rege Stephano exstructum monachorum cœnobium, Hierosolymis, duodecim canonicorum collegium, domos quoque & hospitia, muro circumdata lapideo, peregrinantium Hungarorum causa, Romæ, insignis denique operis templum, CPoli, condita narrat (x). Tam memoranda facinora adeone cœvis omnibus ignota, & oblivione sepulta manere potuerunt? Quæ autem, quinto, Legendarii nostri fides putanda est, vani, ad nausæam usque, fabulatoris crassorumque errorum rei? *Labitur*, inquit Timon, *in quibusdam, ejus tamen auctoritas non parvi est momenti.* Datur sane hæc venia permultis aliis, quod lapsus humanos veritati rerum gestarum subinde admisceant. Sed ita scribentem, ut totum narrationis argumentum sit una multiplicium portentorum scena, fidem humanam exsuperans, ac nullo penitus cœvorum suffragio communita, minimus quisque error suspectum facit. Duplex commentorum ipsius nugacium, quibus, quantus quantus est, lutulentus fluit, specimen supra dedimus; ex quibus cetera, sibilis subinde explodenda, discas. Duplex item crassorum errorum exemplum accipe. Silvestri Pontificis nomen ignorans, Poloniæ tamen Regis, qui corona, jam jam a Pontifice parata, excidit, dum scire vult, *Miescam* appellat, ante demortuum, nactumque successorem Boleslaum. Graviore lapsu mortem Stephani ad a. 1034. retulit, cum scribendus fuisset a. 1038. teste HERMANNO CONTRACTO & MARIANO SCOTO (y); quibus utique in hæc re, a gratia atque odio vacua, tanquam ad annos illos proximis, plus fidei adtribuendum. Hermanno & Mariano THVROCIIVS adstipulatur, *B. autem Rex Stephanus*, inquit - - - *secundum quosdam 44. secundum autem historiæ, in ejusdem laudem ab ecclesia editæ, veritatem, 37. sui regni, dominicæ autem incarnationis 1038. anno, - - - a præsentis seculo*

(x) vid. *Scriptores rer. Vngaricar. pag. 274.*(y) Vterque in *Chronico suo*, ad hunc annum, vid. §. 3.

lo nequam eripitur (z). Similiter annum nativitatis Stephani commemorans THVROCZIVS, Legendam de S. Rege allegat: at Legendam Chartuitiana nativitatis annum nullum designat. Conicias hinc, sexto, plures de Stephano Legendas olim exstitisse, quarum alia aliis fuerint, limpidiore. Certe THVROCZIVS & RANZANVS, res Stephani, ad Legendam scriptorumque b. Stephani vitam fidem, recensentes, multa aliter, quam CHARTVITIVS, narrant, multa, ab illo omissa, proferunt, multa illius ignorant. Ignorant in primis coronam & regalia insignia Stephano a Pontifice donata: ignorant solemnem legationem, Romam a Rege missam. Sed RANZANVS Stephanum ipsum, cum tertium & tricesimum ætatis annum ageret, id est a. 1002. ad eam urbem accessisse perhibet (a). Quo tamen anno Regem in Hungaria commoratum, testatur diploma Archiabbatiæ S. Martini, sæpe nobis laudatum: anno autem sequente, bellum ab eo Transilvanicum, contra avunculum Gyulam, administratum esse, docet, ex Chronographo Hildensheimensi, ANT. PAGI (*). Ut jam nemo emunctæ naris dubitare queat, Legendarios illos, pro sua quemque libidine, finxisse ac scripsisse. Ad scopum itaque nostrum id cum primis facit, septimo, quod Legendarius noster, & primus & unus, coronam crucisque insigne Hungarorum a Rom. Pont. arcessat; quem postea transcripserunt BONFINIVS & ex Polonis DLVGOSVS, tantæ uterque fidei censendus, quantum dux ipse & auctor meretur. Mirum profecto! tanto testimonium BONFINII consensu excipi potuisse, contra veterum omnium æqualiumque suorum, THVROCZII & RANZANI, silentium, & quidem in re ejusmodi, quam nec seculo quarto decimo credit ac concoxit Hungarus. Teste namque BODINO, *ponderosa exstat intercessio principum Hungariæ, adversus Pont. Rom. legatum, a. 1308. Qui cum diceret, Stephanum I. Hung. Regem a Pont. Rom. coronam regiam accepisse, acerrime resisterunt, neque id Rom. Pont. esse denuntiarunt* (b). Et hæcenus quidem dicta liquido consistunt.

H 2

(z) THVROCZ. in *Chron. Hung. parte II. cap. 34. conf. cap. 27.*

(a) RANZANVS in *Epitome rerum Hung. Indice VIII. circa finem.*

(*) PAGI *Critica in Annales Baronii, ad a. 1002. num. VIII.*

(b) 103. BODINVS de *Repub. Lib. I. cap. 9.*

fistunt. Conjecturam his nostram, salvo aliorum iudicio, adjungimus, octavo, videri Legendam nostram circa seculi XIV. tempora, quibus ea Hungaros inter atque Pont. Rom. controversia magnis motibus agitata est, ab aliquo impostore confarcinatam & ad curiæ Romanæ causam accommodatam esse. Nec me, ad ultimum, movet TIMON, scribens, *Chartuitius*, inquit, *incerti loci an-ristes*, non tamen propterea fictitius commentitiusque scriptor cet. Nam ut lubens admittam scriptorem a SVRIO, qui cum mutato, ut ipse de se prædicat, filo edidit (c), ex integro fictum non esse, veterem tamen etiam eumque fide aliqua dignum fore, nec Timon probat, & nos gravissimis, ut puto, argumentis auctoritatem obscuri, novitii, insulsi atque erronei Legendarii satis evertimus. Ceterum, si cui Surianam editionem, ad quam *Bongarsiana* excusata est (d), vel cum vetustiore illa, cujus meminit SCHOEDELIVS (e), vel cum codicibus MSCptis, conferre liceret, credo equidem tela eum pleniore manu collecturum, quibus utrumque & Chartuitium & Surium conficatur. Interea, dum id fiat, redeat Episcopus noster Chartuitius ad Legendariorum subsellia, in cathedram probæ notæ scriptorum tum demum collocetur, cum Legendariorum turba a communi objectione, qua, velut superstitiosi fabulatores, verarumque historiarum corruptores, vanorum rumulsculorum aucupes, homines obscuro, creduli atque infidi, ab e-munctoris naris historicis impeti solent ac contemni, liberabuntur.

Iura & prærogativa, circa res ecclesiasticas, ex Græcor. institutione ad Reges Hung. derivata.

§. 56. Hæc de morum Græcorum vestigiis, in regalibus Hungariæ insignibus, corona & duplici cruce, conspicuis, sufficiant, quamvis multo plura ad rem potuissent dici. Dubias narrationes & monumenta spuria paulo diligentius excutienda duximus, ne his impeti amplius armis possint, quæ explicare adgredimur. Præcellentes Regum Hungariæ, circa res ecclesiasticas, *jura & prærogativas*, quibus gavisi primis temporibus sunt, innuimus. Quæ omnia cum ex privilegio Pontificio Chartuitiique Legendæ repe-
tat

(c) LAVR. SVRIO in *Vitis sanctorum*, ad diem XX. Augusti.

(d) in *Scriptoribus rerum Hungaricarum*; unde, in Indiculo scriptorum, collector, de editore Surio, *fit fides*, inquit, *penes ipsum*.

(e) SCHOEDELIVS in *Dirquist. hist. polit. de regno Hungariæ pag. 9. ex edit. Ferd. Behamb.*

inter Hung. primum plantatam esse evincitur. 61

tat INCHOFFER, & hoc duce, alii plures, falsos eos esse & fallere, demonstrandum erat. Non me fugit, ætate illa, qua Hungari Christum colere coeperunt, Reges & Principes occidentis suo, circa sacra, jure nondum peritus excidisse. Sed hi fere erant, qui jura illa, ex antiquiore, eoque puriore, ævo per manus tradita acceperunt, aut, majorum exemplis animosius insistentes, ingratis Pontificum eadem sibi vindicarunt. Gentes autem tunc primum conversas accurate observabant Pontifices, nihilque non egerunt, ut recens plantatæ ecclesiæ suo arbitratu ordinarentur, suoque a nutu penderent in posterum. Græcos hæc contra illis constat fuisse moribus, ut partibus suis se rite defunctos existimarent, si quos Christiana pietate imbuere poterunt: imbutos suis eos legibus rem sacram gubernare permisérunt. Originem proinde potestatis ecclesiasticæ, quam primi Hung. Reges exercebant, a Græcis quoque, a quibus in religione Christiana instituti sunt, repetimus. Quo refero, quod Stephanus Rex, suo consilio suaque propria auctoritate, archiepiscopos, episcopos, abbatias aliasque prælaturas condidit, & quibus visum ipsi est, immunitatibus donavit. Et hinc jus quoque beneficia ecclesiastica suo arbitrio conferendi, eademque delinquentibus sua identidem potestate auferendi, sibi adseruit; quod jus ad omnes ejus successores, ad nostram usque ætatem, derivatum est. Ex eodem fonte ad Reges nostros promanavit facultas synodos sacras cogendi, iisdemque præsidendi, deque ecclesiæ rebus & cleri moribus, prælatorum suorum optimumque suffragiis, leges condendi.

§. 57. Episcopos & metropolitanam Strigoniensem prius a Stephano fuisse institutas, ipse in *Legenda CHARTVITIVS* tradit, quam legationem Rex Romam mitteret (f). Eaque fundationes ecclesiarum, quam sine omni Pontificis consilio a Rege factæ fuerint, illi iterum, qui Principibus hæc jura denegant, testimonium edant, quando, præeunte CHARTVITIO, Silvestrum Pontificem, suis in literis, legatos regios *ignota gentis legatos* appellarent, fingunt.

Prælatura
unius Regis
auctoritate
fundata, &
immunitati-
bus donata.

H 3

Ergo

(f) CHARTVITIVS in *Scriptorib. rer. Ung. pag. 271.*

Ergo in gente, quam ad ovile suum pertinere ignorabat princeps pastorum, religio Christiana effloruit, incrementa cepit, sacerdotia & episcopatus instituti fuerunt. Sed hæc κατ' ἀνθρώπων. Firmissimum sententiæ nostræ præsidium collocamus in *diplomate*, quo abbatiam S. Martini Rex Stephanus communivit; ex eo enim & prælaturas solius Regis auctoritate institutas, & ipsos Prælatos, quibus visum Regi est, immunitatibus donatos, elucet. Nam cum decimas, ad parochianum Episcopum pertinentes, Abbati monasterii Rex addiceret; ne id Episcopus ægrius ferret, ipsum & ceteros, cujus auctoritate sint constituti, cogitare admonet. Nec minus dignæ, quæ sollicitius expendantur, sunt ceteræ immunitates, Abbatibus monasterii illius concessæ (g). Atque hoc illud est, quod, recitatis privilegii verbis, febricitare coegit INCHOFERVM, dum, *Multa vero, inquit, sunt in hoc privilegio, quæ, si adstrictum jus exigantur, admirationem parient. Verum enim Stephanum jure legati summi Pontificis, ut supra vidimus, circa ecclesias earumque jura, disposuisse, tradunt scriptores cet. (h).* Ad Stephani privilegium, Abbatæ S. Martini elargitum, quod adtinet, PETRVS PA'ZMA'NY Card. & AEppus Strigoniensis, id ipsum se apud Abbatem vidisse, testatur. *Abbatiarum, inquit, omnium prima ac potissima, in Hungaria, fuit S. Martini, de sacro monte Pannoniæ, a S. Rege Stephano fundata, a. C. 1002. Cujus regii diplomatis exemplar, sancti Regis manu subscriptum, vidimus apud Abbatem modernum (i).* Nos stilum diplomatis præcipue suspicimus, ex eoque de tabulæ fide & antiquitate judicium facimus. Nam cum plura in eo sint, quæ peritissimum antiquarium, singula rite enodantem, requirunt, ita vel in unius capellæ, *Ante neminem, inquit, Abbatum capella incedat cet. explicatione ingenium exercens INCHOFER, variaque commentatus, ad ultimum rem sibi non liquere fateri debuit. Totum vero ænigma dilucide expedit, Vir maximorum meritorum gloria Illustris IVST. HENNING. BOEHMERVS; quem suo loco consulas licet.*

(g) Diploma ipsum vide locis, ad §. 6. citatis.

(h) INCHOFER *Annal. eccl. regni Hung. ad a. 1002.*(i) PETRVS PA'ZMA'NY, in *Actis & Decretis synodi Strigoniens. Append. II. p. 100.*

cet (k). Vt episcopatus Pontificis Rom. consensu, auspiciisque Nuncii illius, a Rege Stephano institutos, lectoribus suis persuaderet INCHOFER, profert diploma Stephani, quo is episcopatum Quinqueecclesientem fundaverit, a Fr. RAPH. LEVVACOVVITZ sibi, æque ac Silvestrinum illud, suggestum. Existimo equidem ex uno utrumque tabulario depromptum esse. Nam cum ad calcem ejus legitur, Actum in civitate *Fauriana*, novitium illud est. *Geur* enim ab Hungaris veteribus, vel, quod celeberr. patriæ historicus, Vir summe Reu. *Matth. Belius*, mavult, *Geuru* & *Geveverinum*, scribebatur nomen urbis, quæ *Belæ* demum Regis IV. ætate latine scribi ac dici cœpit *Faurinum* (t). Germanicarum rerum scriptoribus antiquis *Raba*: Germanis quoque nostris *Kaab*.

§. 58. Prælaturarum foundationes, solius Regis arbitrio & Prælaturas auctoritate factæ, ipsi & successoribus jus pepererunt, ut Prælato- Reges Hung. rum quoque *electio* eorumque *investitura*, a regia duntaxat voluntate & nutu penderent; quod, cum omnis memoria testatur, tum quibus vo- usus hodiernus confirmat. Adde quod, qua potestate Prælati unt, confe- a Regibus constituuntur, eadem ipsos, si quid deliquerint, honori- runt & au- bus exuere, inque delinquentes id totum, quod in seculares quos- ferunt. cunque leges præscribunt, statuere possunt. Docent hoc exem- pla tam vetera quam recentiora, & jura regni explicatius tradunt (m). Observat quidem INCHOFER ex *Annalibus* PTOLEMÆI LVCEN- sis, *Magno Belgarum Chronico* & MARTINO POLONO, Regem Hung. Colomannum, monitum a Paschali II. PP. per literas, eidem re- nunciassse investituras Episcoporum, & aliorum Prælatorum (n). Sane

(k). BOEHMERVS in *Jure ecclesiast. Protestant. Tomo III. lib. III. tit. 37. de capellis, cet. §. 5. 6.*

(l). BELIVS in *Apparatu ad hist. Hung Monumento V. pag. 199.* in sub- jecta nota (t). Suffragatur TIMON, in *Imag. Hung. novæ. cap. II. pag. 12.* adde superius dicta, ad §. 30.

(m). vid. VVERBORCHII *Trip. juris consuetudinarii regni Hung. opus P. I. tit. 12. §. 12.*

(n). INCHOFER in *Annal. eccl. regni Hung. ad a. 1000. pag. 262.*

Sane in annalibus PTOLEMÆI LVCENSIS id legas licet (o), & ex MARTINO idem recitant *Cent. Magdeburgen.* (p). Recte autem, hoc loco, ut nusquam rectius, INCHOFER, *De qua tamen re*, inquit, *nihil invenio in actis Paschalis II. plura vero in gestis Regum Hung. usque ad quintum, a fundata ecclesia Hungarica, seculum, factio contraria.* Nam cum investitura nihil aliud fiat, quam missio in possessionem, eorum bonorum, quorum utilitates & commoda alicui conceduntur, ob officium vel servitium (q), investituris Hung. Reges renunciare non potuerunt, nisi jus dignitates civiles bonaque, cum prælaturis ab antiquo connexa, conferendi in alium transfulissent. Sed tantum abest, ut probari queat, eos jus illud suum in alterum transfuisse, aut de eo quidpiam remississe, ut ne dignitatem quidem & jurisdictionem ecclesiasticam alterius, quam suæ collationis unquam esse voluerint. Vide & lege animosas Invicti *Matthæ Corvini* literas, contra Pontificem, electionis Prælatorum jura Hungaris turbantem, ad *Cardinalem Arragonie*, scriptas, quarum argumentum claudit, *Et ut aperte cognoscat, certo scire Pontifex debet, duplicatam illam crucem, quod regni nostri est insigne, gentem Hungaricam libentius triplicare, quam in id consentire, ut beneficia & prælatura, ad jus coronæ spectantes, apud sedem apostolicam conferantur* (r). Commemorandum & illud est, investiturarum nomen in Hungaria prorsus non adhiberi, sed & electionis usurpari tantum de Episcopis, qui titulum ex aulica cancellaria, sine beneficio, obtinent. Ceteroquin utrumque eligendi & investiendi jus uno collationis nomine venire solet. Qua in denominatione cum aliquid amplius contineatur, vocem *conferimus* e *Cæsareo-Regiis* rescriptis, quibus cathedralium ecclesiarum antistites designantur, recentiore

(o). PTOLEMÆVS *Lucens. Ep. Torcellen. in Annal. ad a. m. c.* Exstat in *Maxima bibliotheca patrum, Tomo XXV.*

(p). *Cent. Magdeburgen. Centuria XII. pag. 505. & 506.*

(q) BOEHMERVS in *Jure ecclesiast. Tomo I. lib. I. tit. VI. §. 62.*

(r) de REYVA de *Monarchia & S. coronæ regni Hung. pag. 45.*

re hac atate, exfulare Roma cupivit(*) : sed irritæ preces fuerunt. Ad scriptores redeamus , qui Hung. Regem Colomannum, is enim Paschalis II. P. R. tempore regnabat, investituris renuntiasse, narrant. Occasionem hi nobis ita sentiendi, ex Regis illius actis Dalmaticis, arripuisse videntur, sive perperam id, quod res est, edocti, sive Pontificum causæ perquam studiosi. Anno enim proxime antegresso, quo PTOLEMÆVS LYCEN. illud factum perhibet, Colomannus, in Dalmatia agens, Arbensibus privilegium largitus legitur (**), ut investitura tam ecclesiarum, quam Episcoporum & Abbatum, absque Regis consilio, fieri debeant. Causam autem privilegii Rex istam inserit, *quemadmodum fuisse probavimus.* Alia igitur ecclesiarum Hungaricarum, alia Dalmaticarum, ratio fuit. Denique, quemadmodum dignitates bonaque, ex foundationibus avitis ad Prælatos pertinentia, Reges eis integra semper & inviolata contulerunt, ita & ad officium & servitium, ob eorundem bonorum utilitatem & commoda præstandum, eos adstrinxerunt. Et hinc, belli necessitate ingruente, non tantum Prælatorum quisque manum militum, *banderium* vocabant (s), ad exercitum mittere, sed ipsi etiam castra sequi, & manum cum hoste conferere cogebantur. Ex infinitis exemplis commemorasse sufficiat prælium, quod Bela IV. a. 1241. cum Tartaris, ad fluvium Saio, Ludovicus II. a 1526. cum Turcis, ad Mohacs, commisit: utrumque illustrium Prælatorum funeribus ad posteros celebratum. Vnus propterea Hung. Regibus fuit, prælaturas viris, rei militaris peritis, nec minus manu fortibus, quam consilii plenis, conferre, ut eorum opera, in sago & in toga, belli domique, ad publicam salutem, uterentur. Dolet INCHOFER Prælatorum hanc sortem & luget (t). Nec certe bellicæ curæ

I

Præ-

(*) vid. *Peculiares Principum Hungaria in ecclesia dei prærogativæ pag.*

64.

(**) vid. IOH. LYCIVS *De regno Dalmatia & Croatia lib. III. cap. 4.*

pag. 117.

(s) vid. *Wladislai Decretum III. art. 20. conf. Articulus dietales a. 1681.*

art. 46.

(t) INCHOFER *Annal. eccl. regni Hung. ad a. 1000. pag. 262.*

Prælatorum cum cura animarum, in quam, ex muneris sacri ratione, unice incumbere debebant, consistere ac conciliari possunt. Sed neque honores, dignitates amplissimæque hujus seculi opes curandis hominum animis aptæ fuerunt. Eas tamen mundi farcinas cum Prælati adeo non adspernarentur, ut etiam non inviti humeros eis subderent, quidquid postea oneris pepererunt, æquo animo ferendum erat.

Synodorum sacrarum potestas pene Hung. Reges antiquus.

§. 60. Clarissimum reliquiarum ex *institutis & disciplina Græcorum* est vestigium, quod Reges Hung. antiquitus synodos sacras coegerunt, eisdem præfederunt, nec cleri tantum, sed & optimatum consilio atque suffragiis, de rebus, quæ ad ordinem & disciplinam ecclesiasticam faciunt, statuerunt. S. Ladislai Regis decretorum libri I. inscriptio id abunde docet, estque hæc: *Regnante creatore & salvatore Domino nostro Jesu Christo, anno incarnationis ejus 1092. XIII. Kalend. Junii, in civitate Szabolch, sancta synodus habita est, presidente Christianissimo Vngarorum Rege, Ladislao, cum universis regni sui Pontificibus & Abbatibus, nec non cunctis Optimaribus, cum testimonio totius cleri & populi. In qua sancta synodo canonice & laudabiter hæc inventa sunt decreta* (u). Si quis secum reputaverit, synodum dici sanctam, inque ea canonice inventa decreta, & quod in singulis capitibus, si forte extrema duo excipias, de rebus dispositum mere ecclesiasticis, non facile sibi persuadebit, civilem fuisse synodum, eoque, id temporis, nomine comitia regni generatim fuisse insignita; id quod nonnulli exculpere vellent. S. quoque *Stephani decretorum liber II. Colomanni vero I.* rebus maximam partem ecclesiasticis absolvuntur: quamam vero auctoritate sint editi, ex cujusvis videre licet principio. In *Stephani decretorum libro* hoc legitur: - - - *quoniam unaqueque gens propriis regitur legibus, idcirco nos quoque, dei nutu, nostram gubernando MONARCHIAM, antiquos & modernos imitantes Augustos, decretali meditatione nostra, statuimus genti nostre, quemadmodum honestam & inoffensam ducant vitam* ceter. Colomanni

(u) *Decreta Ladislai, ut & infra allegata Stephani & Colomanni vid. locis ad §. 2. citatis.*

Iohanni initium est illud: *Placuit Regi & communi concilio cet. (*)*
Atque hæc, inquam, moribus Græcorum; cuius rei testimonii plena sunt scriptorum ipsorum omnia. Graviter præ ceteris DEMETRIUS CHOMATENVS, *ÆEppus Bulgarie*, in *Responsis*, ad Constantinum Cabasilam, *Imperator*, inquit, *ut communis in ecclesiis sapientium Princeps*, & re & nomine, *synodorum placitis præsidet*, & auctoritatem ipsis largitur: *ecclesiasticas ordinationes disponit*, & legem ponit vitæ atque officio eorum, qui altari inserviunt: *quin & iudiciis Episcoporum & clericorum*, & electioni ecclesiarum vacantium, cet. Quæ & alia Græcorum dogmata, de jure Principum circa sacra, legi possunt apud LEONEM ALLATIVM (x), cives hoc nomine suos acriter increpantem, levitatemque adsentationis animorum eis exprobrantem. Sed non vidit ALLATIVS manticæ, quod a tergo est.

§. 61. In capite de *conjugio clericorum Hungaris ad disciplinam ecclesiæ orientalis sese olim conformasse*, varia pariter indicia produunt. Hypodiaconis enim, diaconis & presbyteris ad secundas nuptias transire, ac foeminas viduas & repudiatas ducere, denique his, qui calibes sacris admoti fuere, post susceptos ordines, connubia contrahere, nefas fuit duntaxat (y). Sane & apud Græcos isti ab ordine ecclesiastico, & hodie & olim, excludebantur, secundum canones synodi œcumenicæ quini-sextæ, Conjugia clericorum, etiam post obitum a Greg. VII. calibatus legem, in Hung. adm. missa.

I 2

five

(*) vide *Peculiares principum Hungarie, in ecclesia dei, prerogativas*, p. 33. seqq. quas a. 1707. Præpositus Capituli Scepusiensis, a Duce Confederatorum Hungg. constitutus, ut electionem suam stabiliret, typis divulgavit. Complures auctor Regum nostrorum prerogativas in compendio enumerat. Sed ignoravit genuinam illarum scaturiginem.

(x) LEO ALLATIVS de *ecclesia occidentalis atque orientalis perpetua consensione lib. I. cap. 15.*

(y) vide *Ladislai Decretorum lib. I. cap. 1. & 4. Colomanni Decr. lib. I. Cap. 67. & Decr. lib. II. cap. 4. & 9. item Capitula synodalia Laurentii Strigoniensis. ÆEppi cap. 53. & 54.*

five Trullanzæ (z). Verum enim vero, si qui ante assumptos ordines legitimis nuptiis erant innexi, hoc est, si virginem matrimonio sibi junxerunt, nec nisi semel mariti facti fuerint, non tantum hypodiaconatus & diaconatus, sed & presbyteri honores, postintegrum, & quod excurrit, a suscepta religione Christiana, seculum, salvos in Hungaria retinuerunt. Sic enim, Ladislao regnante, in synodo Zaboltshensi, sancitum legimus: *Presbyteri autem, qui prima & legitima duxere conjugia, indulgentia ad tempus datur, propter vinculum pacis, & unitatem spiritus sancti, quousque nobis, in hoc, Domini apostolici paternitas consilietur* (a). Atque hæc, inquam, lenius & moderatius ab Hungaris decreta, a. C. 1092. legimus, cum ante annos duodeviginti Gregorius PP. VII. calibatus legem clero suo universo violenter obrufisset (b): antecessores vero Gregorii, longis ante ipsum annis, id summa perfectum ivissent contentione. Quid Pontifex postea, fortassis rogatus, jam enim ecclesiam, per illa tempora, Latinam audiebant Hungari, eis consuluit, ex Colomanni Regis decretis discere licet (c). Memorabile tamen dignumque in primis notatu est, quod *Laurentius*, Metropoli Strigonienfis, & decem suffraganei ejus Episcopi, in synodo a. 1112. celebrata, non obstante Pontificis Rom. leviore lege, moderatiorem etiamnum rationem iniverunt, de presbyteris, ante presbyteratum uxoribus copulatis, decernentes, *Presbyteris, inquit, uxores, quas legitimis ordinibus acceperint, moderatius habendas, prævisa fragilitate, indulsumus* (d). Noluit tantummodo synodus, ut matrimonium diaconi & presbyteri, si

cali-

(z) vid. LEO ALLIATIVS de *Ecclesia occidentalis & orientalis perpetua consensione* Lib. III. cap. 8. num. 2. conf. B. HEINECCI Abbatis der A. und N. Griechischen Kirche P. II. cap. 8. pag. 358. & 388.

(a) vid. *Ladislai Decretorum* lib. I. Cap. 3.

(b) vid. GEORGIVS CALIXTVS de *Conjugio clericorum*, sigillatim hoc quo ad caput pag. 427. sqq.

(c) *Decretorum Colomanni* lib. II. cap. 9 & 10.

(d) vid. *Capitula Synodalia* cap. 31. ad calcem Bonfinii, ex edit. Sambuci.

calibes munus in ecclesia sunt adepti, post hæc contrahant (e). Prorsus secundum canones synodi œcumenicæ quini-sexte, sive Trullanæ (f). Hæc est illa synodus, circa finem seculi septimi CPoli celebrata; quam orientalis ecclesia œcumenicam semper agnovit sancteque coluit: sed quam ecclesia Romana tanto acrius omni insectabatur tempore, quo fortius patres synodi calibatus legem, universo ab Italis clero jam tunc injunctam, directis, can. 13. arietibus subverterunt (g).

§. 62. Ad ritus accedimus, ac S. Ladislai, de ritu jejunandi, legem, in Synodo Zaboltschenfi a. 1092. contra Latinos conceptis verbis scriptam, consideramus. LATINI, inquit, qui Hungarorum consuetudini legitime consentire noluerint, scilicet qui, postquam Hungari carnes dimiserunt, ipsi iterum, in secunda & tertia feria, comederunt, si se nostræ consuetudini meliori non consentire dixerint, quocunque volunt, eo vadant. Pecuniam vero, quam hic inquisiverunt, hic relinquunt: nisi forte respuerint, & carnes nobiscum dimiserint (h). Incerti scriptoris manus antiqua, quæ plerisque veterum Regum legibus scholia nonnulla adlevit, ad verba legis istius, in margine, notat: *Itali. Vngari olim ritum in hoc Græcorum servabant.* Idem scholiastes ad Ladislai, de conjugio clericorum, legem, quam paulo ante recitavimus, adscripsit, *Conjugati presbyteri, ante 400. annos, in Pannonia, ritu Græcorum.* In recentioribus corporis juris Hungarici exemplis, e typographico PP. Soc. Iesu, Tyrnaviæ, egressis, scholion illud utrumque relictum est, sola prioris voce initiali, *Itali*, superflite relicta. Sed hæc missa faciamus, in sensum potius legis investigemus. Feria secunda & tertia sunt dies hebdomadis, qui diem dominicum sequuntur, Latinis lunæ & Martis dicti. Nam a dominico ceteris hebdomadis diebus singulis feriarum nomen inditum fuit. Quod, a chronologis pridem explicatum, pluribus hoc loco inculcare, ineptum foret.

13

Jejuni-

(e) vid. *Eadem Capitula cap. sequ. 32.*

(f) vid. CALIXTUS *De Conjugio clericorum, pag. 321.*

(g) IDEM *ibidem pag. sequ. 322.*

(h) vide *Ladislai Decretorum lib. I. cap. 31.*

Jejunium autem nullum aliud commode intelligi potest, quam quadragesimale; quod Hungari, moribus Græcorum, statim post dominicam quinquagesimæ, die lunæ, auspicabantur, die Martis sequentibusque diebus, ad ferias usque paschatis, continuandum. Latini contra feria demum quarta, post dominicam quinquagesimæ, id est, die Mercurii, illud inchoabant; quem diem ideo *caput quadragesimæ* vocarunt, & a cineribus, quibus populus, eodem die ad ecclesias confluens, conspergebatur, *diem item cinerum*, ad nostram usque ætatem, appellant (i). Testem diversi hujus, apud Latinos & Græcos, moris citamus LEONEM ALLATIVM, scribentem, *Post hanc hebdomadem, nempe quinquagesimæ, die lunæ, Græci jejunium quadragesimæ auspicantur: aliter ac Latini, qui Mercurii die incipiunt* (k). Loquitur quidem ALLATIVS de ritu, in quadragesimâ jejunandi, qui recentiores apud Græcos Latinosque obtinet, veterem tamen illum in utraque ecclesia esse, aliquot seculis prius institutum, quam lex ista apud Hungaros conderetur, ex allegato ALLATIO atque DALLAEO discimus. Quando autem ecclesia Græca, totis octo hebdomadibus, a carniû esu, ea jam ætate, ac diu ante, abstinere consuevit, facta post dominicam sexagesimæ initio, primamque jejunii quadragesimalis hebdomadem in casei, ovorum lacticiniorumque comestione exegit, id vero de sola CPOlitana capiendum est; quæ ritum suum ecclesiis aliis, sibi ceteroquin *ὁμοψύχοις*, morosè haud obtrufit. Sed neque recte quis, ex legis nostræ silentio, concluderet, Hungaros octavæ hebdomadis jejunium non observasse omnino. Id enim vero evidenter ex verbis legis colligitur, quantopere Latinos, duobus illis ante diem cinerum diebus carnes comedentes, execrati fuerunt Hungari, licet Latinæ tunc jam ecclesiæ placita sequerentur. Quod non fecissent, nisi alieno ab institutis Latinæ ecclesiæ ritu primitus fuissent imbuti, eidemque id temporis mordicus adhuc inhæsisset, Solent nempe

(i) vid. DALLAËVS *De jejniis & quadragesima Lib. III. cap. 13.*(k) ALLATIVS in, *de dominicis & hebdomadibus recentiorum Græcorum, dissertatione, num. XII. conf. B. HEINECC. Abbildung der Alten und Neuen Griechischen Kirche P. III. cap. 6. pag. 370. 199. & pag. 388. seqq.*

pe avitæ de rebus religionis opiniones penitus in animis infidere, ut nec post maximas facile conversiones longamque, nisi agre admodum, dimittantur ætatem. Clarus proinde ex dictis fit textus legis, Latinis, diebus lunæ & Martis, post quinquagesimam, carnes dimittere nolentibus, exfilii pœnam irrogans.

CAPVT. V.

Quomodo
HUNGARI
ecclesiæ Latinæ sunt adsociati.

§. 63.

Tametſi Hungari religionem Christianam primitus a Græcis acceperunt, tempeſtively tamen ad eccleſiæ Latinæ ſocietatem traducti fuerunt. Ejus rei cauſas, & quidem potiores tantum, brevi edifferemus, ut opellæ huic noſtræ, quæ jam modum conſtitutum exceſſit, ſinen tandem faciamus. Adſinitates igitur Regum Hung. cum occidentalibus Principibus initas, inter primarias cauſas numeramus, quæ, quantum Hungaros cum Latinis conjunxerunt, tantum a Græcis magisque diſiſerunt. S. *Stephanus Giſelam* Henrici II. Imp. ſororem, uxorem in Hungariam duxit. Stephani ſoror *Otoni Vrſeolo*, Duci Venetiarum & Dalmatiæ, nuptum data, *Petrum* genuit, poſt Stephani fata Hung. Regem, dictum vulgo *Alemannum*, ſed HERMANNO CONTRACTO, de *Venetia* natum. *Petrus* porro *Albertum* Marchionem Auſtriæ adſinem, *Juditham*, Germanicæ ſtirpis, uxorem nactus eſt. *Salamon* denique, *Andræ I.* Regis filius, *Sophiam*, *Baronius Juditham* nominat (*), *Henrici III.* Imp. filiam, in matrimonio habuit. Adſinitatum illarum occaſione ingens mox, ex omnibus occidentis partibus, hominum multitudo, multaquæ illuſtrium virorum familiæ, ex Germania potiffimum, quorum omni-

(*) *BARONIUS Annal. eccleſiaſt. Tomo XI. ad a. 1074. num. 83. ſq.*

nomina recenset *THYROCZIVS* (1), certatim quasi in Hungariam confluxere; quos omnes patrios secum ritus comites vexisse, quis ambigat? Quid, quod *pars Hungarorum*, Bojis vicinior, statim a principio Latinis usus fuerit doctoribus, quos *Pilgrinus*, *Laureacen.* Episcopus, ad eos legavit. Cum porro occidentis clericorum, ea ætate, numero usque ad publicæ rei injuriam, laboraret, ecclesiasticæ hinc militiæ cohortes, stipendia quærentes, ad recens conversam gentem, quod & vicina esset, & multos jam in ea socios haberent, turmatim sese effudere. Ab altera parte CPolitani perpetuis successionum in imperio fluctibus agitati, externarum rerum securi profusus vixerunt. Et observare licet Græcos, in convertendis gentibus, hoc tantum egisse, ut Christo servatori in eis plantarent ecclesiam, quam fidei præceptis innutritam, sui ceteroquin juris esse passi sunt, nihil tam enixe commodatum relinquentes, quam canonum sacrorum, in administrandis ecclesiæ rebus, custodiam. Sic saltem cum potentioribus nationibus, sua opera ad Christum conversis, agebant. Ex quo ecclesiam in initio Hungaricam prorsus censemus fuisse *αὐτοφάρον*, nec Pontifici Rom. nec Patriarchæ CPolitano, ulla lege, addictam. Romani e contrario Pontifices ultimam, in convertendis gentibus, manum non credebant se imposuisse, nisi summam, quam sibi arrogabant, potestatem ad votum simul stabilivissent. Mirari autem tubit, qui factum fit, ut, contra solitam vim, Pontt. Rom. Hungaros, suæ jam ecclesiæ adsociatos, *moderatus* tamen longis annis, tractarent. Nempe connivendum alieno ritu imbutis tantisper fuit, donec opinio, de obedientia Rom. sedi præstanda, animos hominum penitus invasisset. Postea vero quam spe, procedente tempore, sua ex asse potiti essent, non destiterunt libertates ecclesiæ Hungariæ etiam atque etiam succidere, adeo ut Regibus nihil fere, præter beneficiorum ecclesiasticorum collationem, salvum atque integrum relinqueretur. Quamvis hoc quoque jure Pontt. quod quidem in ipsis erat, Reges sæpius exuere conati sint. Totum vero cum extorquere non possent, imposta Episcopis confirmationis, in curia Rom.

(1). *THYROCZ*, in *Chron. Hung. P. I. cap. 10. seqq.*

Rom. expetendæ, necessitate, & annatarum pensione, haud mediocriter minuerunt.

§. 64. Objiciat vero quis, quod, religione Christiana inter Hungaros efflorescente, S. Stephani Regis tanta jam erga Pontificem Rom. fuerit reverentia, ut sese gentemque suam, ac totum regnum, in curiæ Romanæ clientelam traderet. Quam fabulam fabularum omnium levissimam nisi confecerimus, instituto nostro haud satisfacisse merito censerî possemus. Primarium quidem regiæ illius liberalitatis, sane plus quam enormis, columnen, diplomaticas Silvestri PP. II. literas, jam infregimus. Prius tamen, quam literæ illæ ab INCHOFERO orbi essent obtrusæ, epistolas GREGORII VII. *Hildebrandi*, ad Salamonom & Geysam, Hung. Reges, scriptas, prodigiosæ ejus donationis testes, plerique ostentabant. Has igitur excutiamus. Increpat in eis Pontifex Salamonom, quod regnum, ex quo pulsus fuerat, a Teutonico Rege, non a Pontifice Romano, denuo acceperit. Rationem vero istam inserit, quod regnum Hungariæ SS. Rom. ecclesie proprium sit, a Rege Stephano olim B. Petro, cum omni jure ac potestate oblatum, ac devote traditum. Pontificumque jus ipsum agnovisse Imp. Henricum, memorat; is enim, cum victoriam, ab Hungaris, adeptus fuisset, ad corpus b. Petri lanceam & coronam Regis transmisit, & pro gloria triumphi sui illuc direxit insignia, quo principatum ejus dignitatis attingere cognovit (m). In altera vero idem Gregorius, ad Salamonom, epistola, pontificii in Hungariam juris columnen in eo collocat, quod, cum regnum istud a barbaris - - fuisset, post Constantini tempora, occupatum, ereptumque Romano imperio, cui ecclesia hæres successit, a Christianis Regibus ecclesie Romanæ, cui debebatur, restitutum fuerit. Quod, inquit, de Hispania luce clarus est cet. Hæc Hildebrandus ad Salamonom. Geysam vero Regem, in gemina pariter epistola (n), hortatur, ut in fide, Pontifici-

Vtrum S.

Stephanus
Rex seque
regnumque
suum curiæ
Romanæ
subdidit?

Gregorii
PP. VII. e-
pistola re-
cententur
& refellun-
tur.

- (m) BARONIVS *Annal. eccles. Tomo X. ad a. 1000. num. 20.* Eandem ipsam epistolam, crambe recocta, exhibet, *Tomo XI. a. ad 1074. num. 81.*
- (n) Fragmenta hæc literarum Gregorii, posterioris nempe ad Salamonom, utriusque vero ad Geysam, IOH. BODINVS adfert, *De re publica, cap. 9.* Ex Bodino allegantur a SCHOEDELIO, in *Disquisi-*

tificibus debita, melius, quam consanguineus suus Salamon, perstaret, notum ei esse, adserens, *regnum Hung.* - - - *nulli Regi alterius regni subijci debere, nisi sanctæ & universali matri ecclesiæ Romanæ* cet. Et iterum, *Verum, inquit, ubi correpto dominio nobili, b. Petri apostolorum principis, cujus regnum esse prudentiam tuam non latet* cet. His præcipuis Gregorius præfidiis utitur; nam cetera literarum ipsius dictatoriæ tantummodo voces, piæque fraudis lemures sunt. Habeo vero, quod moneam, priusquam rationes Pontificis probemus. Nullam hic coronæ, Roma in Hungariam missæ, nullam regii fastigii, ad quod Stephanum Pontifex exeverit, nullam apostolici Regis cognominis, & crucis, velut apostolatus symboli, Hungariæ Regibus collatæ, mentionem reperias. An vero tam invidenda beneficia, tam commodo loco, quo cum maxime exprobranda erant, Gregorius, pro animi elatione, tacuisset, si sua jam ætate fabula nata ac credita esset? Beneficia certe ista commemorando fortius coarguisset Reges, officii sui oblitos, quam hæreditatem imperii Romani obtinendo. Vana persuasio ac deridenda! Quasi eundem imperii dominum esse oporteat, qui urbis est: & hæredem imperii, qui ad urbis dominum mille artibus est grassatus.

Refutationis
continuatio.

§. 65. Jus, ex donatione Stephani exsculptum, precarium est. Legendarius ipse *CHARTVITIVS*, suas ad curiæ Romanæ palatum tabulas componens, donationis istius ne indicio meminuit. Nulla tanta Stephani erga Pontificem Rom. observantia usquam elucet, cujus impulsu sequæ suæque illi devovisset. Nisi forte *INCHOFERO* credulas aures accommodemus, narranti, reverentiam Stephani erga Pont. Rom. tam fuisse servilem, ut, ad nomen Pontificis, caput operiret, inque pedes provolveretur (*). Illicet, qui semel veritatis limites transilire instituit, eum gnæviter oportet esse fabulatorem! Ne vanum quidem illud filicernium, *CHARTVITIVS*, in *Legenda* sua, ad eum modum deliravit. Rex Stephanus autem, filium Emericum, in *Institutione regia*, ad honorem regni

fit. hist. polit. de regno Hung. pag. 147. sq. ex edit. Behamb, aliisque compluribus. Sed integræ Gregorii literæ ad Geyfam scriptæ, quærendæ sunt in HARDVINI Conciliis, Tomo VI. parte I. pag. 1310. & pag. 1316. Alteram ad Salamonem nusquam adhuc inveni.

(*) *INCHOFER* in *Annal. eccl. regni Hung. ad a. 1002. pag. 279.*

regni sui Pontificibus impertiendum exserte cohortans, Pontificem Rom. ne verbulo commemorat. Catholica fidei observationem eidem injungens, & Christi ad Petrum apostolum dictum illud, Matth. XVI. ad quod, tanquam ad sacram ancoram, Pontificibus confugere solemne est, id quod & Gregorius, in altera ad Geysam epistola, joculari argumentatione, facit, explicans, *per petram Christum, per ecclesiam, in petra edificatam, gentem electam & divinam*, non hierarchiam, sub uno visibili capite, cum membris suis visibilibus, florentem, potentem splendidam & dominantem intelligi vult (o). Falso Salamonem Regem defectionis a curia Rom. Gregorius accusat, & multo falsius, quod ad Imperatoris Rom. auxilium confugerit, reprehendit. Ante Salamonem enim idem fecit Petrus Rex, a suis ex Hungaria deturbatus, vectigal Imperatori pactus, si se in regnum reduceret. In quo pacto adeo nihil reprehendendum invenerunt ejus temporis Pontifices, ut etiam Leo IX. Andream Regem, a quo Petrus regno iterum exutus fuit, solícite per nuncios monuerit, ut ne vectigal Imperatori pendere recusaret. Ipse quoque Papa, ut id Regi persuaderet, primum in Germaniam, hinc, comite Imperatore, in fines usque Hungariæ profectus est. Sed surdo Andream fabulam narravit, reque infecta Imperator & Pontifex redierunt (p). En specimen obedientiæ, a prisca Hung. Regibus Pontificibus Rom. præstitæ! Quam ob rem, contrariis his factis literæ Gregorii falsitatis & vaniloquentiæ sole meridiano clarius coarguntur, ut verissime a FRID. SPANHEMIO scriptum sit, *Isud vero, de accepto regno a Romana sede, vulgatum est circa tempora Gregorii VII. quando scripsit hic Pontifex, - - - a Rege Stephano regnum Hung. ut S. Romanæ ecclesiæ proprium, b. Petro, cum omni jure & potestate sua, oblatum & devote traditum* (q). Denique, Henricum Imp. post Petrum, vi & armis, in regnum restitutum, coronam & lanceam ad corpus b. Petri, Gregorius transmisisse scribens, coavis omnibus ignota loquitur. Unde VELINCHOFER ipse, *Nemo tamen, nisi fallimur, inquit, lanceæ & coronæ, ad corpus b. Petri misse, meminuit: ut id circo pluribus,*

(o) in Institutione regia, ad filium Emericum, cap. 23; quam vide locis ad §. II. allegatis

(p) vid. FLEURY Histoire ecclesiastique Tomo XII. pag. 595. & 596.

(q) FRID. SPANHEMIUS Operum Tomo I. col. 1502. 19.

ribus, in loco tam insigni, auctoritas Pontificis expendenda supersit (r). Liberrime vero, HERM. CONRINGIVS, Henricum III. Cæsarem, inquit, Ovone devicto, lanceam ejus & coronam, pio adfectu, Romam misisse, non negaverim. At illum judicasse, Hungariæ regnum Papis deberi, hoc profecto omni illi repugnat &c. Commenta hæc sunt hominis, qui hoc solum negotii sibi credebat datum, ut imperium Germanorum everteret, sibi autem, suisque posteris successoribus, dominatum aliquem divinum in omnem mundum compararet. Qualia proinde de omnibus pæne regnis finxit, plurima sine rubore (s).

An Hungari *latinos*, in scribendo sermone vernaculo, *characteres*, statim post susceptam rel. Christ. adsciverunt?

Fuisse tempus, quo Hungari *characteres* scriberent Slavonico.

§. 66. Unus superat scrupulus, quod Hungari, contra exemplum aliarum gentium, Græcorum ministerio ad Christum adductarum, *latinos*, in scribendo sermone vernaculo, *characteres*, non græcos aut Cyrillicos, adsciverunt. Verum, quis docere aulit adhuc, quo characterè patriam Hungari linguam, ætate Stephani, imo totis, a Stephani regni auspicio, sæculis, scripserunt? Linguam quidem latinam Stephani jam temporibus, in publicis regni negotiis & diplomatis, Hungaris familiarem fuisse, S. illius Regis & successorum decreta literarumque tabulæ argumento sunt. Quod non mirabitur, qui assiduum Hungariæ gentis cum occidentalibus commercium, quod per adfinitatem Imperatoris & Regis mutua maxime omnium effloruit, totque nobilium familiarum in Hungariam transmigrationibus adeo stabilitum fuit, ut quotidianum evaderet ac perpetuum, ad animum revocare voluerit. Quid, quod tam variaz, tamque ab invicem linguis, moribus & institutis discrepantes, nationes, Hungarorum imperio ea jam ætate obnoxiaz, sub communes leges cogi, inque congruum corpus coalescere commode non potuerint, nisi tuius linguæ vinculo. Eam vero hoc instituto deligi oportuit, cujus usus latissime pateret; qualis ex omnibus lingua tunc fuit latina. Enimvero fuisse tempus, quo Hungari sermonem vernaculum characterè scriberent Slavonico, fidem nobis faciunt, quæ THVROCZIVS, BONEFINVS, OLAHVS, delictis Siculorum, in Transilvania, prodiderunt (t). Supervacaneum autem

(r) INCHOFER in *Annal. eccl. regni Hung. ad a. 1000. pag. 263.*

(s) vid. Celebert. SCHMEIBEL de *Coronis*, in *Disc. pec. cap. VI. pag. 230.* Conf. B. SPENERI *Operis Heraldici part. spec. Lib. I. cap. IX. §. 17. p. 47.*

(t) THVROCZ. in *presat. Chron. pag. 1 & parte I. cap. IX. §. 17. p. 47.* Dec. I. lib. VII. NIC. OLAHVS in *Avila suo cap. XVIII.*

autem puto, quod hoc loco moncam, characterem illum Slavonicum non eſſe, niſi græci caſpitem quendam: Siculos vero germanam eſſe Hungarorum progeniem; de quibus, more ſuo, id eſt, brevi, at accuratiſſime ſcripſit SAM. TIMON (u). Qui Siculi tenaciſſimi ab omni tempore fuerunt rituum & morum antiquorum; unde &, quos ſemel amplexi ſunt ſcribendi characteres, eos conſtanter retinuerunt: ceteris Hungaris latinæ, progreſſu temporis, literas adamantibus; forte quod celeri ſcripturæ eas judicarent utiliores, quodve, cum lingua latinæ uſu, eas potiſſimum ſibi effecerint familiares. Literas illas Siculicæ Vir Summe Rev. MATTHIAS BELIVS, in quem nihil tam præclare dici a nobis poteſt, quod non infra viri ſummi gloriam, domi foriſque partam, conſiſtat, viginti ante annos, ſingulari exercitatione, expromiſit (x). Ante ipſum vero, labente ad finem Sec. XVI eas in lucem protraxit JOH. THELEGDIUS, cum præfatione JOH. DECII BARONII (y). Has igitur ſi quis cum alphabeto Slavonico, quod, ſeptem formis expreſſum, ANSELMVS BANDVRI exhibet (z), ſtudioſius conferre voluerit, mea quidem opinione, reperiet, non nullas cum characteribus Slavorum tantam ſimilitudinem habere, ut non ovum ovo ſit ſimilius: alia leviter ſunt inflexæ, fronte potiſſimum, a dextra verſus finiftram converſo: alia formæ, non diſſiteor, diverſæ. Cujus diſſimilitudinis variæ adſunt rationes. Character enim Siculicus, licet ſola hæcenus alphabeti elementa divulgata ſint, non tamen ab omni diverſitate immunis proferri potuit. Diſſert non nihil *Thelegdianus* a *Beliano*, iſte a *Meieriano*, teſte Summe Rev. BELIO (a). Nul- lum ego tamen vitii temere poſtulaverim. Nam cum Siculi, non calamo ſcriptorio, in papyro ſcriberent, ſed ligneis baculis literas ſuas cultellis incidere, fieri non potuit, quin moleſtiſſimus ſcribendi labor figuras pareret, alias aliis, magis magisque diſſimiles. Sed neque apud Slavos characteres iidem ſemper manſerunt, quod obvia apud auctores diverſos exempla teſtantur. Unum obſtat, quod

(u) TIMON in *Imag. Hung. novæ* cap. X, pag. 97 ſq.

(x) BELIVS de *vetere literatura Hunno-Scythica*.

(y) Exſile ſchediaſma Mſc. ex quatuor admodum plagulis conſtans, *Cbr. Frid. Ayrmannus*, hiſtor. in academia Giæſſenſi Prof. Celeberr. ex bibliotheca B. Maji, jun. liberaliſſime mecum communicavit.

(z) BANDVRI in *Imp. orient. ſive Ant. CPolitan* Tomo II pag. 118. ſq.

(a) BELIVS de *Vetere literatura Hunno-Scythica* pag. 25. ſq.

78 *Quomodo Hungari ecclesie Latinae sunt associati.*

quod Slavi, Europæorum imitatione, a sinistra ad dextram, Siculi contraria ratione a dextra versus sinistram, literas suas, perinde ac orientales, coordinent. Huic verò argumento tum demum adfurgemus, cum quis antiquam, sive Hungarorum, sive Siculorum, scribendi rationem, vetusti alicujus codicis, fragmenti saltem annosi, fide confirmaverit. Nam ex quo tempore de his literis inter eruditos differi ceptum est, nusquam amplius, præterquam apud Siculos, adparuere, neque ab istis jam scribebantur, sed seculpebantur. Proclive autem fuit seculpentibus, ob quamcunque laboris opportunitatem ordinem invertere. Nisi sit, ut, imitatione vetustæ suæ, e Seythia adductæ, scribendi rationis, Hungari literas Slavorum, cum eas adsciscerent, a dextra versus sinistram collocaverint.

Peroratio.

§. 67. Hæc erant, quibus initia religionis Christianæ inter Hungaros *ecclesie orientali* vindicaremus, dubiis ac fabulosis narrationibus non paucis, ad lucrum privatum accommodatis, de eadem fidelia deletis atque abolicis. Si quærendo magis, quam expressis scriptorum vestigiis insistendo, in nostro subinde argumento versati sumus, nihilo tamen minus fore confidimus, ut institutum nostrum a candidis rerum æstimatoribus adeo non reprehendatur, ut etiam gratissimum eis accidat. Si enim, qui omnem abs se veritatem ad Hungaros derivatam, sed & diadema, ipsumque adeo regnum, suo Hungaros beneficio consecutos, totumque illud se vicissim, in præmium collocatæ operæ, accepisse, quod feudi titulo Regibus conferrent, invidiosius jactant, nihil, quam leves conjecturas, imo opiniones aperte erroneas, ex antiquiore ævo proferre, ac testimoniis hominum, suarum partium studiosorum, sese suaque tueri, recentiorum denique, quos infellicium temporum superstilitio in transversum egit, dicta allegare possunt; nobisne conjecturas nostras, suis semper rationibus communitas, expromere, ac conjecturis secus sentientium opponere, quas æqui inter se iudices conferant, ponderent, æstiment, nefas omnino fuerit? Fac denique conjectationes quasdam nostras non esse validiores, quam sunt illorum. At istæ, a tot annis, tot scriptoribus, tanto labore studioque elucubræ, non potuerunt hæctenus melius exornari & confirmari: nostræ, si suos nactæ patronos fuerint, incrementa & firmamenta acquirere in dies possunt stabiliora.

F I N I S.

154071

AB: 154071

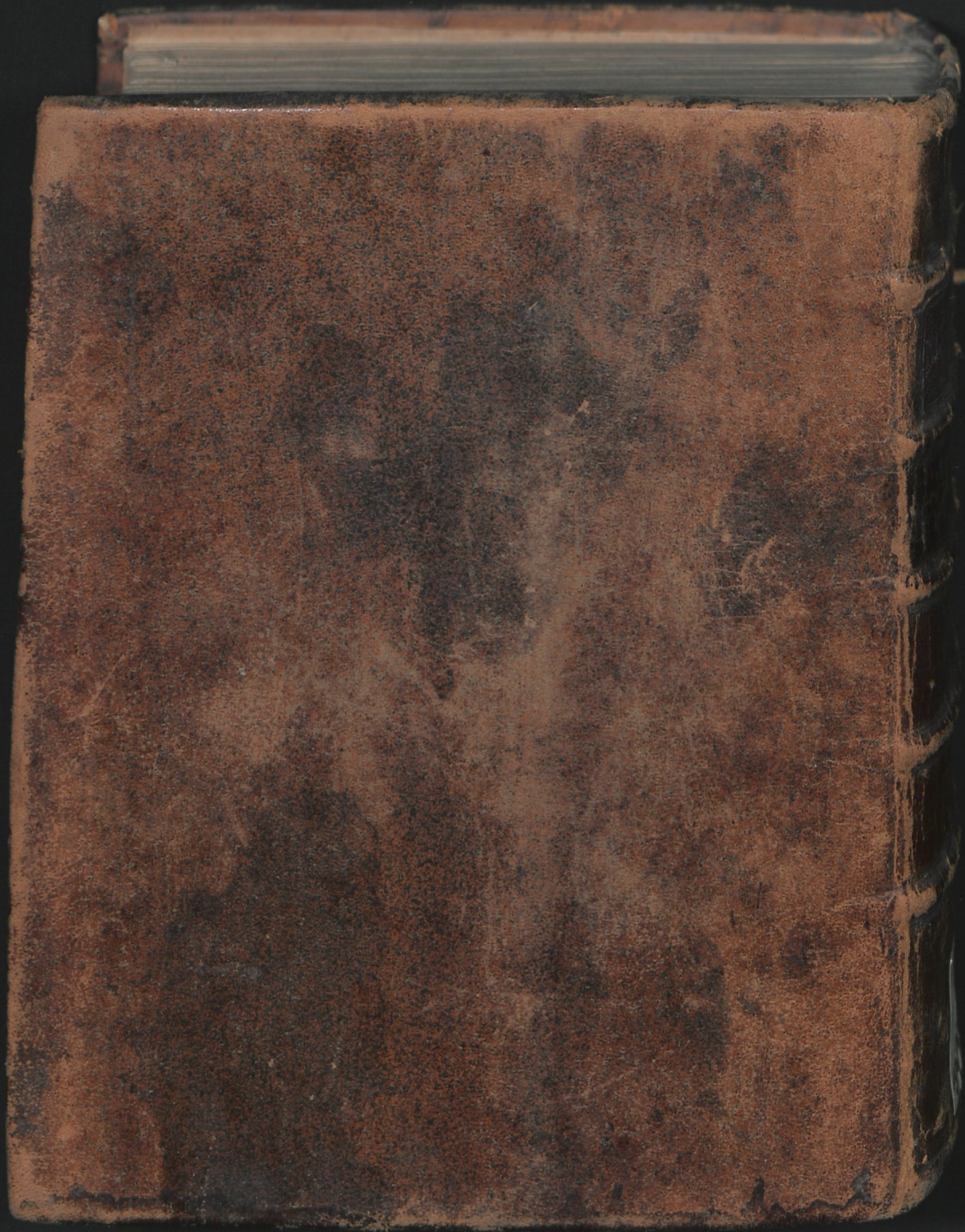
ULB Halle 3
003 902 811

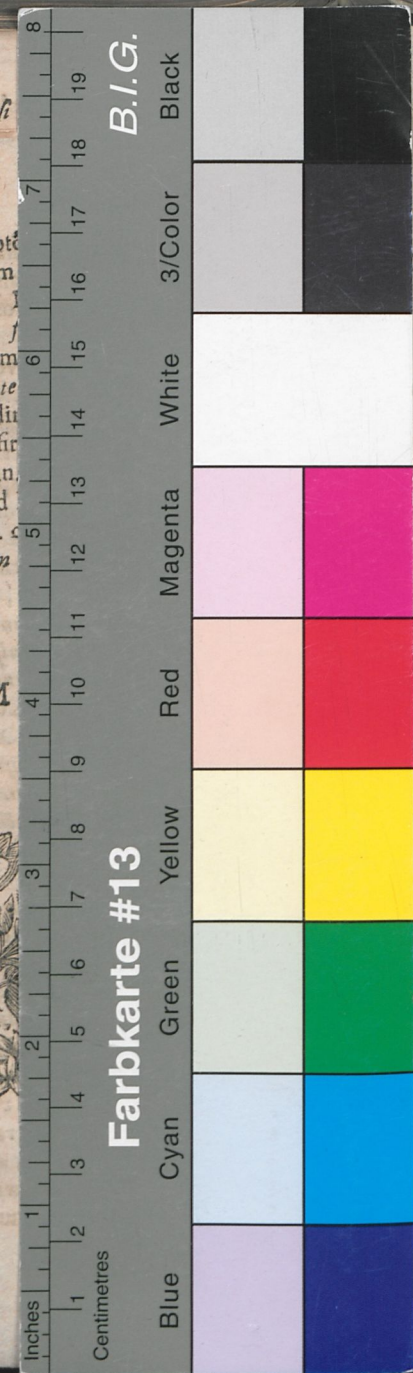

82

1078
Vb 17

aa INITIA
RELIGIONIS CHRISTIANÆ *23*
INTER HVNGAROS
ECCLESIE ORIENTALI ADSERTA.

DISSERTATIO
HISTORICO-CRITICA

QVAM

A. D. O. M.

AMPLISSIMI PHILOSOPHORVM
ORDINIS VOLVNTATE
AC NVTV

IN REGIA FRIDERICIANA

PRÆSES

GODOFREDVS SCHWARTZ

IGLOVIA-SCPVSIENSIS HVNGARVS

PH. MAG.

ET
RESPONDENS

ANTONIVS JOHANN

REG. BORVSS.

PHIL. ET THEOL. CVLT.

DEFENDENT

AD D. PR. KAL. MAJI A. S. CIO IDCCXL. H. L. Q. C.

HALAE MAGDEB.
TYPIS IOANNIS GOTHOFREDI MEYHIL.

